

CRNA GORA
Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

PRIJEDLOG

STRATEGIJA MANJINSKE POLITIKE
2019-2023

Podgorica, jun 2019. godine

SADRŽAJ

UVOD	8
II INSTITUCIONALNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRAVA MANJINA	18
III USKLAĐENOST SA EU OKVIROM	20
IV POSTOJEĆI OKVIR NACIONALNIH KROVNIH I SEKTORSKIH STRATEŠKIH DOKUMENATA	21
V ANALIZA STANJA	23
Prikaz realizacije prethodno važećeg strateškog dokumenta	23
Analiza trenutnog stanja	27
VI - CILJEVI I MJERE STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE	35
Strateški cilj u oblasti Obrazovanja	35
Strateški cilj u oblasti Zapošljavanja	41
Strateški cilj u oblasti Kultura i identitet manjina	44
Strateški cilj u oblasti Politička participacija manjina	47
Strateški cilj u dijelu seta specifičnih mjera usmjerenih na podizanje nivoa svijesti manjina i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina	51
VII SPROVOĐENJE, PRAĆENJE I FINANSIRANJE STRATEGIJE	55

SPISAK SKRAĆENICA I OSTALIH POJMOVA

EU – Evropska unija

LS – Lokalna samouprava

MANJINE – Manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice

MLJMP - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

MP – Ministarstvo prosvjete

MRSS – Ministarstvo rada i socijalnog staranja

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova

NVO – Nevladina organizacija

OEBS – Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju

Savjet – Savjeti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica

SE – Savjet Evrope

UN – Ujedinjene nacije

UVOD

Crna Gora je ustavno definisana kao građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Nosilac suverenosti je građanin koji ima crnogorsko državljanstvo. Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unapređenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Crna Gora, kao nezavisna i međunarodno priznata država, članica Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: UN) i NATO-a i zemlja kandidat za pristupanje Evropskoj uniji kao punopravna članica (u daljem tekstu: EU), shodno svojim međunarodno preuzetim obavezama koje proizilaze iz članstva u međunarodnim organizacijama, ratifikacije međunarodnih sporazuma, a posebno ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, obavezna je da, na bazi ustavnih odredbi i osnovnih rješenja datih u **Zakonu o manjinskim pravima i slobodama**, utvrdi **Strategiju manjinske politike** (u daljem tekstu: „Strategija”), kao osnovni planski dokument koji definiše politiku Vlade Crne Gore u oblasti poštovanja i zaštite prava manjinskih naroda (u daljem tekstu: „Manjine”) i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Od sticanja nezavisnosti 2006. godine, opšta je ocjena redovnih Izvještaja o napretku Crne Gore u procesu priključenja EU da se pravovremeno ispunjavaju svi uslovi i standardi koji su ključni za konačno priključenje Crne Gore porodici evropskih zemalja. Ova potvrda je stigla od strane Evropske komisije i u posljednjem izvještaju Evropske komisije za 2017. godinu u kojem Evropska komisija prepoznaje i priznaje napredak Crne Gore u oblasti zaštite manjinskih prava¹. U odnosu na zemlje regiona koje pretenduju da budu članice EU, a na osnovu objektivnih kriterijuma, kao što je broj otvorenih i broj zaključenih poglavlja, Crna Gora je svakako lider u regionu. Kontinuirani napredak Crne Gore obezbijeđen je prihvatanjem standarda i dobrih praksi zemalja EU, kao i velikim naporima koji se preduzimaju u cilju jačanja kapaciteta institucija sistema. Pored Evropske unije, napredak su potvrdili i Savjet Evrope (u daljem tekstu: SE) i Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (u daljem tekstu: OEBS).

S tim u vezi, treba podsjetiti da je Vlada Crne Gore u kontekstu pridruživanja Crne Gore EU, usvojila Akcioni plan za Poglavlje 23 „Pravosuđe i temeljna prava“, kroz koji su definisane konkretne mjere za unapređenje ukupnog društveno-ekonomskog položaja manjina. Sa aspekta izrade Strategije manjinske politike 2019-2023 posebno treba naglasiti mjere:

¹Vidjeti Izvještaj Evropske komisije za 2017. godinu

- 3.10.1.1 - afirmisanje načela građanskog obrazovanja i vaspitanja, u duhu tradicije, kulture i istorije manjina u nastavnom procesu;
- 3.10.1.3 - nastavak kreiranja programskih radio i TV sadržaja o manjinama, koji su od značaja za razvoj nauke, kulture i informisanja;
- 3.10.1.4 - ispisivanje imena organa koji vrše javna ovlašćenja, naziva jedinica lokalne samouprave, naziva naseljenih mjesta, trgova i ulica, ustanova, poslovnih i drugih firmi i toponima na jeziku i pismu manjna;
- 3.10.1.6 - periodična istraživanja o zastupljenosti manjina u organima državne uprave, lokalne samouprave i javnih službi;
- 3.10.1.28 - organizovati edukacije za mlade pripadnice nacionalnih manjina i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i naročito Romkinja kako bi se osnažile za bavljenje politikom;
- 3.10.1.29 - obezbijediti proizvodnju i emitovanje zakonom utvrđenih programskih sadržaja na romskom jeziku na javnom servisu RTCG;
- 3.10.1.30 - lokalne samouprave u kojima funkcionišu lokalni radio-difuzni servisi obezbijediće da u godišnjim ugovorima obaveznih programskih sadržaja od javnog interesa budu precizno navedeni i programi RAE;
- 3.10.1.33 obezbeđenje poštovanja definisanih zakonskih mjera afirmativne akcije prilikom zapošljavanja lica romske i egipćanske nacionalnosti u organima državne uprave, lokalne samouprave i javnim službama.

Ovdje treba naglasiti i da je Evropska komisija 6. februara 2018. godine usvojila strategiju za „**Vjerodostojnu perspektivu proširenja i pojačanu saradnju EU sa zapadnim Balkanom**“, kojom se potvrđuje evropska budućnost regiona zapadnog Balkana, uključujući Crnu Goru, kao geostrateško ulaganje u stabilnu, jaku i ujedinjenu Evropu koja se temelji na zajedničkim vrijednostima.

Ovom strategijom su definisani prioriteti i područja u kojima je potrebna zajednička saradnja, te posebni izazovi sa kojima se zapadni Balkan suočava, a operacionalizovana je kroz šest vodećih inicijativa, odnosno posebnih mjera koje će EU preduzeti narednih godina kako bi dala potporu transformaciji zapadnog Balkana.

Jedna od ključnih inicijativa se tiče jačanja vladavine prava, temeljnih prava i dobrog upravljanja, kroz koju će naročiti akcenat biti stavljen na unapređenje primjene zakona, preduzimanju odlučnijih mjera na zaštiti manjina i borbi protiv diskriminacije, te jačanju socijalne inkluzije. Takođe, fokus je stavljen i na ulogu obrazovanja kao kohezionog faktora društva i promotera evropskih vrijednosti, te kulturnu saradnju i razmjenu u regionu zapadnog Balkana.

U kontekstu razmatranja položaja manjina u Crnoj Gori prilikom izrade Strategije manjinske politike 2019-2023, te potrebe njihovog daljeg osnaživanja za punopravno i nediskriminatorno učešće u društveno-ekonomskim i političkim procesima, pošlo se i od ključnih strateških dokumenata Vlade Crne Gore, odnosno Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. godine, pravaca razvoja

Crne Gore 2018-2021. godine i Srednjeročnog programa rada Vlade Crne Gore 2018-2020.

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (NSOR) je, kao dugoročna vizija održivog razvoja Crne Gore, proklamovala prioritetne ciljeve i mjere sveukupnog društveno-ekonomskog razvoja crnogorskog društva, uz puno integrisanje zahtjeva Ujedinjenih nacija utvrđenih Agendom Ujedinjenih nacija za održivi razvoj do 2030. godine.

Ovim dokumentom se ističe potreba unapređenja stanja ljudskih resursa i jačanja socijalne inkluzije (Strateški cilj: 4.1), posebno kroz obezbjeđivanje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja i promovisanje mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve.

Takođe, predmetnim dokumentom se ukazuje na neophodnost obezbjeđivanja podrške vrijednostima, normama i obrascima ponašanja značajnim za održivost društva (Strateški cilj: 4.2), posebno kroz razvoj sistema vrijednosti u skladu sa ciljevima održivog razvoja zajednice, te unapređenja značaja kulture kao temeljne vrijednosti duhovnog, društvenog i ekonomskog razvoja, koja značajno doprinosi kvalitetu života građana.

Ciljevi i mjere sadržani u Strategiji manjinske politike 2019-2023 predstavljaju dalju operacionalizaciju gore navedenih elemenata NSOR-a, i njima se osnažuje poštovanje ljudskih prava manjina, potvrđuje multietičnost i multikonfesionalnost crnogorskog društva kao društveni resurs i dodatna vrijednost, te jačaju inter-etničku povezanost, toleranciju i društveni sklad u Crnoj Gori, kao pretpostavka održivog društveno-ekonomskog razvoja.

Sa aspekta **Pravaca razvoja Crne Gore 2018-2021. godine (PRCG)**, a u kontekstu ostvarivanja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, bitno je napomenuti da je predmetnim dokumentom stavljen akcenat na potrebu poboljšanja kvaliteta obrazovanja, produkovanja konkurentnog kadra, te školovanje kadra koji odgovara potrebama tržišta rada, kao i razvoj inkluzivnog sistema obrazovanja.

S tim u vezi, Strategija manjinske politike 2019-2023 razvija pristup koji doprinosi realizaciji prioriteta PRCG-a, posebno sa aspekta jačanja nastavnog i profesorskog kadra koji nedostaje na tržištu rada, uz afirmativno/inkluzivni pristup obrazovanju za pripadnike manjina.

Strategija takođe, slijedeći definisane ciljeve i mjere u **Srednjeročnom programu rada Vlade Crne Gore 2018-2020**, predviđa mjere čijom će se implementacijom unaprijediti zastupljenost pripadnika manjina u državnim organima i organima lokalne samouprave, osnažiti kapaciteti institucija za očuvanje i unapređenje prava manjina, te smanjiti etnička distanca većinskog stanovništva prema manjinskim narodima i drugim manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorskom društvu.

Prilikom izrade Strategija manjinske politike 2019-2023 vodilo se računa o usklađenosti sa drugim sektorskim strategijama koje tretiraju pitanje društveno-

ekonomskog položaja manjina u Crnoj Gori. U tom kontekstu treba istaći da je ona u punoj mjeri komplementarna **Strategiji za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016 - 2020** (SSIRE), odnosno ciljevima i mjerama definisanim u okviru poglavlja „VI - Obrazovanje“, „VII - Zapošljavanje“ i poglavlja „X - Kultura, identitet i informisanje“ SSIRE-a.

Strategijom manjinske politike, u skladu sa uporedno-pravnim i međunarodnim standardima, definišu se mjere za sprovođenje *Zakona o manjinskim pravima i slobodama* i unapređivanje uslova života manjina, u cjelini, koje su državni organi dužni postepeno da realizuju u periodu implementacije dokumenta.

Prva Strategija manjinske politike je usvojena 2008. godine na period od 10 godina. Pomenuta Strategija, kao i ovaj dokument, predstavljaju planski akt kojim Vlada Crne Gore definiše mjere za sprovođenje *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*, ali i ostalih srodnih zakonskih propisa, kao i unapređivanja uslova života manjina.

Cilj prethodne Strategije je bio da doprinese unapređenju ostvarivanja prava manjina i edukaciji javnosti o vrijednostima i značaju uvažavanja i zaštite pomenutih prava, međuetničkoj toleranciji, te modelima organizacije suživota u multietničkim zajednicama, kao nezaobilaznih uslova za cjelovitu demokratizaciju i puni razvoj crnogorskog društva na putu evropskih integracija. Strategija, kao skup institucionalizovanih, sveobuhvatnih, sistematizovanih i kontinuiranih mjera politike Vlade Crne Gore u odnosu na pripadnike manjina, imala je za osnovni cilj primjenu i ostvarenje svih ljudskih i manjinskih prava predviđenih međunarodno-pravnim instrumentima i ustavno-pravnim sistemom Crne Gore. Podrobnije, mjere predviđene Strategijom omogućavaju stvaranje svih neophodnih pravnih, političkih, društveno-ekonomskih i kulturoloških pretpostavki za konkretno i realno ostvarivanje pomenutih međunarodno-pravnih i ustavno-pravnih standarda, kako bi se suštinski i kvalitativno poboljšao položaj pripadnika manjina u Crnoj Gori i oni/one u potpunosti ili značajnoj mjeri integrisale u crnogorsko društvo.

Novom Strategijom, koja će biti ograničena na period od 5 godina, se postavlja novi okvir za unapređenje postojećeg stanja. Crna Gora je napravila značajne korake kako u postavljanju normativnog okvira, tako i prilikom implementacije pravnih propisa. Time je nastavljeno uvažavanje realnosti o multikulturalnom bogatstvu Crne Gore. Prostora za dalji napredak ipak ima. Život pred crnogorskim društvom nove izazove u pogledu jačanja multietničnosti i multikulturalnosti.

Zbog toga je ova Strategija neophodna kako bi se nedostaci ispravili, a dobre mjere iz prethodne Strategije nastavile sprovoditi.

Na kraju treba ukazati da se u izradi Strategije manjinske politike 2019-2023, vodilo računa o makroekonomskim i fiskalnim projekcijama za period 2017-2020, sadržanim u Fiskalnoj strategiji Crne Gore 2017-2020, te da se implementacija njenih mjera neće osloniti isključivo na budžetska sredstva nosilaca aktivnosti,

već i na sredstva obezbijeđena od strane lokalnih samouprava, zatim sredstva obezbijeđenih kroz predpristupne fondove EU, te druge odgovarajuće donatorske fondove.

Izrazi koji se u ovoj Strategiji koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju iste izraze u ženskom rodu.

I **NORMATIVNI OKVIR ZAŠTITE PRAVA MANJINA**

4.1. **Pojam, naziv i definicija manjina (manjinskih naroda)**

Iako postoji evidentan porast raznih međunarodnih pravnih akata i drugih dokumenata koji se u cjelosti ili djelimično bave problematikom zaštite manjina, nema jedinstvenog pristupa u pogledu samog pojma, tj. naziva za manjine, koje se, najopštije, mogu nazvati kao „**oni kolektiviteti koji su brojčano u manjini, a od ostalog stanovništva se razlikuju po svojim posebnim obilježjima, kao što su jezik, nacionalna ili etnička pripadnost ili porijeklo, vjeroispovijest i sl.** Ako se u pogledu onih manjina, koje se odlikuju samo nekom karakteristikom, prije svega jezikom ili vjerom, rješenje nameće samo po sebi („jezičke“, odnosno „vjerske manjine“), i dalje ostaje pitanje kako nazvati one manjine koje se odlikuju skupom takvih elemenata (jezik, porijeklo, običaji i sl.), tj. nečim što se, posmatrano u cjelini, obično naziva **etničkom osobenošću**“.

Komparativna iskustva ukazuju da sam izraz „**manjina**“ često nije dovoljan. Iako ovaj izraz jasno ukazuje na manjinsko svojstvo odnosne grupe (činjenicu da je ona u datom društvu ili na određenom području u manjini), ovaj izraz se bliže ne definiše. U savremenoj praksi često se koriste izrazi: „**nacionalne manjine**“, „**etničke manjine**“ i „**etničke manjinske zajednice**“. Izraz „etničke manjine“, koji se vrlo često koristi u međunarodnim dokumentima i drugim relevantnim izvorima, ima dovoljno definisan obuhvat. Naime, ovaj naziv, s jedne strane, obuhvata samo one manjine koje se po etničkim osobenostima razlikuju od većinskog stanovništva, a, s druge strane, odnosi se na sve takve kolektivitete, pošto (za razliku od termina „nacionalne manjine“) ne insistira na tome da oni čine dio neke nacije.

4.2 **Međunarodni instrumenti i mehanizmi zaštite ljudskih prava i sloboda manjina**

Deklaracija UN o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkih, vjerskih i jezičkih manjina (1992), kao najvažniji univerzalni međunarodni dokument iz ove oblasti, utvrđuje obavezu država da štite egzistenciju i nacionalni ili etnički, kulturni, vjerski i jezički identitet manjina na svojim teritorijama, da podstiču uslove za unapređenje tog identiteta i da usvajaju odgovarajuće zakonodavne i druge mjere kako bi postigle taj cilj (član 1). Članom 2 pripadnicima odnosnih manjina priznaju se slijedeća **prava**: - pravo na svoju kulturu, - pravo da ispovijedaju svoju vjeru, - pravo na svoje obrede i na privatnu i javnu upotrebu svog jezika, - pravo na efikasno učešće u kulturnom, vjerskom, društvenom, ekonomskom i javnom životu, - pravo na efikasno učešće u donošenju odluka na nacionalnom, i gdje je potrebno, regionalnom nivou u vezi sa manjinom kojoj pripadaju ili oblastima u kojima žive, - pravo na osnivanje i održavanje sopstvenih udruženja, - pravo da osnivaju i održavaju slobodne i miroljubive kontakte sa građanima drugih država sa kojima su u vezi na osnovu nacionalnih ili etničkih, vjerskih ili jezičkih veza.

Daleko najveći spisak manjinskih prava sadržan je u najvažnijem relevantnom regionalnom pravnom dokumentu danas – **Okvirnoj konvenciji Savjeta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina (1995)**. Ova konvencija se na veoma fokusiran i sistematizovan način bavi pitanjima prava na opstanak, prava na identitet, prava na jednakost i nediskriminaciju, prava na upotrebu maternjeg jezika, prava na njegovanje sopstvene kulture i tradicije, prava na djelotvorno učešće u životu zajednice, posebna prava u domenu školstva, prava na međunarodne kontakte i saradnju, i prava na efikasnu zaštitu zajamčenih prava.

Pored navedenih dokumenata Crna Gora je pristupila i brojnim drugim međunarodnim instrumentima, koja se u većoj ili manjoj mjeri bave predmetnom tematikom ove strategije i koji su od značaja za zaštitu i unapređenje ljudskih prava i sloboda manjina.

Sa aspekta implementacije međunarodnih instrumenata u oblasti garantovanja i zaštite ljudskih prava i sloboda manjina, u praksi su razvijeni **međunarodno-pravni mehanizmi zaštite tih prava**, koji su utvrđeni posebnim međunarodnim sporazumima odnosno odlukama pojedinih međunarodnih organizacija, a koji su:

1. **izvještaji država** - redovni izvještaji država o tome kako se ostvaruju preuzete obaveze u pogledu zaštite manjina, koji se dostavljaju posebnim međunarodnim nadzornim tijelima (komitetima).

2. **saopštenja drugih država** – osnovni i najvažniji izvori međunarodnog prava, pa i onog njegovog dijela koji se odnosi na zaštitu manjina, jesu međunarodni ugovori. Postajući ugovornice takvih sporazuma, države, preuzimaju odgovarajuće obaveze prije svega prema drugim članicama sporazuma, što znači jedna prema drugoj (drugima).

3. **spor pred međunarodnim sudovima** – vrhovni sudski organ u međunarodnoj zajednici je Međunarodni sud, koji je glavni sudski organ UN, ustanovljen Poveljom UN. Njegova osnovna funkcija je da rješava sporove između država i daje savjetodavna mišljenja o pravnim pitanjima koja mu postavljaju za to ovlašćeni organi UN i međunarodne organizacije. Sud, pred kojim se u ulozi stranaka mogu pojaviti samo države, nadležan je da rješava sve sporove koje stranke pred njega iznesu, pod uslovom da su obe stranke u sporu prihvatile njegovu nadležnost.

4. **predstavke pojedinaca i grupa** – Jedan od najvažnijih postupaka po predstavkama pojedinaca predviđen je Fakultativnim (opcionim) protokolom koji se odnosi na Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966). Takođe, članom 14/1 Međunarodne konvencije o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1966) precizira se da svaka država članica može da izjavi u svakom trenutku da priznaje nadležnost Komiteta za ukidanje rasne diskriminacije da prima i razmatra saopštenja lica ili grupa lica pod njenom jurisdikcijom koja se žale da su žrtve povrede od strane te države članice i pogledu bilo kog u Konvenciji pomenutog prava. Takođe postoji i preciziran postupak po Rezoluciji 1503 Ekonomskog i

socijalnog savjeta UN (ECOSOC, 1970), što je takođe u nadležnosti Komisije za ljudska prava, odnosno ovlašćene Potkomisije za sprječavanje diskriminacije i zaštitu manjina. Postoje definisane procedure i u okviru UNESCO-a za oblast obrazovanja, nauke, kulture i informacija, kao i čitav niz drugih postupaka.

5. sudski spor po tužbama pojedinaca – sankcionisanje međunarodnih krivičnih djela stavljeno je u zadatak stalnom međunarodnom krivičnom sudu, koji je osnovan Rimskim statutom, kao i tzv. *ad-hoc* tribunalima (Ruanda, bivša Jugoslavija). Takođe, Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i izmijenjenim Protokolom 11, ustanovljen je Evropski sud za ljudska prava, čija se nadležnost protežena sve predmete koji se tiču tumačenja i primjene ove Konvencije i protokola uz nju, a koji su mu upućeni na osnovu članova 33 (međudržavni sporovi), 34 (pojedinačne predstavke) i 47 (savjetodavna mišljenja).

6. druge procedure – npr. istražni postupak predviđen članom 20 Konvencije protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (1984).

4.3 Nacionalni pravni okvir i mehanizmi zaštite ljudskih prava i sloboda manjina

Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unaprjeđenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. U osnovnim odredbama Ustava data je opšta garancija zaštite ljudskih prava i sloboda, propisana je zabrana izazivanja mržnje ili netrepeljivosti po bilo kojem osnovu i zabranjena je diskriminacija po bilo kom osnovu. Dodatno, Ustav utvrđuje da potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava predstavljaju sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, te da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Ustav Crne Gore, takođe, članom 79 pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, jemči prava i slobode koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, a obezbeđuje i pravo na osnivanje Savjeta za zaštitu i unaprjeđenje posebnih prava (član 79 stav 1 tačka 13).

Garantovanje i zaštita ljudskih prava i sloboda manjina je dalje elaborirana kroz posebne zakone. Tako *Zakon o manjinskim pravima i slobodama*² definiše pojmove manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, te bliže uređuje set manjinskih prava i mehanizama zaštite tih prava kojima se doprinosi očuvanju nacionalnog identiteta manjina, tj. njihovoj zaštiti od asimilacije i omogućava djelotvorno učešće manjina u javnom životu.

² "Službeni list Republike Crne Gore", br. 031/06 od 12.05.2006, 051/06 od 04.08.2006, 038/07 od 22.06.2007, Službeni list Crne Gore", br. 002/11 od 12.01.2011, 008/11 od 04.02.2011, 031/17 od 12.05.2017.

Nacionalni pravni okvir kojim su regulisana prava manjina čine zakoni i drugi akti kojim se reguliše ostvarivanje prava iz pojedinih oblasti, kao što su obrazovanje, informisanje, kultura, upotreba jezika i pisma itd.

U tom smislu, posebno važan pravni akt je opšti **Zakon o zabrani diskriminacije**³. Ovaj zakon pruža osnovu i mehanizme za borbu protiv diskriminacije po bilo kom ličnom svojstvu (rasi, boji kože, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom porijeklu, vjerskim ili političkim ubjeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, starosnom dobu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama, i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima).

Pored navedenih pravnih akata, ostvarivanje ljudskih prava i sloboda manjina je u različitim segmentima obezbjeđeno i kroz sledeće zakone:

Zakonom o matičnim registrima (upis ličnih podataka i izdavanje odgovarajućih uvjerenja se vrši i na pismu/jeziku manjina);

Zakon o ličnom imenu (propisano da se na zahtjev crnogorskog državljana lično ime upisuje u matične registare na jednom od jezika u službenoj upotrebi - albanski, bosanski, hrvatski i srpski jezik).

Zakon o izboru odbornika i poslanika⁴ kojim se jemči politička zastupljenost manjinama ukoliko u izbornom procesu ostvare najmanje 0,7% odnosno za liste koje predstavljaju hrvatski narod od 0,35%.

Ovdje treba dodati i da je Vlada Crne Gore 02. novembra 2017. godine utvrdila **Predlog Zakona o izboru, upotrebi javnom isticanju nacionalnih simbola**, kojim se uređuje pravo na slobodan izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola, pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u našoj državi.

Sa aspekta zaštite ljudskih prava i sloboda manjina, **unutrašnji pravni mehanizmi** se uređuju ustavom i relevantnim propisima, kojima se utvrđuju uslovi za njihovo aktiviranje, postupak, posljedice i dr. Bliže gledano, zaštita se može ostvariti kroz **upravni postupak** (pravo zahtijevanja intervencije upravnog organa, npr. policije, pravo žalbe višem upravnom organu protiv nezakonitog akta nižeg organa i dr.), **sudski postupak** (krivični postupak, parnični postupak, upravni spor), **ustavno sudstvo** (ocjena ustavnosti relevantnih propisa, postupanje po ustavnim žalbama i sl.), određena **kontrolna ovlašćenja parlamenta** (rad raznih parlamentarnih komisija, interpelacije i dr.), kao i na druge načine. **Instrumenti posebne dodatne zaštite** najčešće su: uvođenje posebnog organa koji bi se bavio zaštitom prava manjina (npr. ombudsman), ustanovljavanje na centralnom nivou savjeta za pitanja

³ "Službeni list Crne Gore", br. 046/10 od 06.08.2010, 040/11 od 08.08.2011, 018/14 od 11.04.2014, 042/17 od 30.06.2017.

⁴ "Službeni list, br. 004/98, 005/98, 017/98, 014/00, 018/00, br. 073/00, 009/01, 041/02, 046/02, 045/04 od 02.07.2004, 048/06, 056/06, br. 046/11, 014/14, 047/14, 012/16, 060/17, 010/18

manjina i sličnih tijela kojima bi se obezbijedila neophodna koordinacija između državnih organa i manjinskih zajednica, obezbjeđenje manjinama nekog vida neposredne zastupljenosti u parlamentu nezavisno od rezultata postignutih na izborima, formiranje posebnog ministarstva za pitanja manjina i drugi instrumenti. Jedan od vrlo efikasnih mehanizama za zaštitu manjina predstavlja uključivanje u krivični zakonik odgovarajućih djela izvršenih na etničkoj, nacionalnoj, vjerskoj i sličnoj osnovi (genocid, raspirivanje mržnje na etničkoj, nacionalnoj, vjerskoj i sličnoj osnovi, vršenje na toj osnovi diskriminacije i dr.). Konačno, obezbjeđenje efikasnih mehanizama zaštite ljudskih prava (koja uključuju i prava pripadnika manjina) nije isključivo stvar dobre volje odnosno države.

II INSTITUCIONALNI OKVIR ZA ZAŠTITU PRAVA MANJINA

U Crnoj Gori je dosta raširena mreža institucionalnih oblika zaštite ljudskih prava i sloboda, čiju osnovu čine institucija **Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore** i **sudska vlast, organi za prekršaje i inspeksijske službe**. Pored njih, niz drugih institucija bavi se zaštitom ljudskih prava i sloboda koje utiču na stepen eliminacije diskriminacije u društvu (kao što su: Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, regulatorne agencije za radio-difuziju, zaštitu podataka o ličnosti, Savjet za građansku kontrolu rada policije u Crnoj Gori i slično).

U sistemu izvršne vlasti, ključnu ulogu u promociji i zaštiti ljudskih prava ima **Ministarstvo za ljudska i manjinska prava** (u daljem tekstu: Ministarstvo). Shodno članu 24 Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. list CG”, br. 5/12, 25/12 i 61/12) Ministarstvo za ljudska i manjinska prava vrši poslove uprave koji se odnose na: zaštitu ljudskih prava i sloboda, ako ta zaštita nije u nadležnosti drugih ministarstava; zaštitu od diskriminacije; praćenje ostvarivanja i zaštitu prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u dijelu nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta; unapređivanje međusobnih odnosa pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica; unapređenje međuetničke tolerancije u Crnoj Gori, kao i uspostavljanje i održavanje nesmetanih kontakata pripadnika manjina sa građanima i udruženjima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno i etničko porijeklo, kulturno - historijsko nasljeđe kao i vjerska ubjeđenja; odnose države sa vjerskim zajednicama u Crnoj Gori; rodnu ravnopravnost; unapređenje položaja Roma i Egipćana i njihovu integraciju u sve tokove društvenog života; kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, član 36, i Odlukom o osnivanju Fonda za manjine (“Sl. list Crne Gore” br. 013/08 od 26. 02. 2008. godine; 064/11 od 29. 12. 2011. godine, 068/17 od 20.10.2017. godine), Skupština Crne Gore, radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etničkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta, osnovala je **Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore**.

Izmjenama i dopunama *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*, pravno se pozicionira i **Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina**⁵. Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore je jedinstvena ustanova koju je osnovala Vlada Crne Gore sa ciljem unapređenja manjinskih prava u oblasti kulture i afirmacije multikulturalizma – suživota, kao jedne od temeljnih vrijednosti savremene Crne Gore.

⁵Vlada Crne Gore, na sjednici od 24. avgusta 2017 godine, donijela je odluku o organizovanju javne ustanove Centar za očuvanje i razvoja kulture manjina (“Službeni list Crne Gore”, br. 060/17 od 30.09.2017.godine).

Ustav Crne Gore, članom 79 pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, između ostalog i putem osnivanja **Savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava** (član 79 stav 1 tačka 13).

Svaki savjet ima svog predstavnika u upravnom odboru Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava i Savjetu za saradnju sa iseljenicima.

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, u skladu sa svojim nadležnostima razmatra predloge zakona, drugih propisa i opštih akata i druga pitanja koja se odnose na: slobode i prava čovjeka i građanina, sa posebnim osvrtom na manjinska prava, primjenu potvrđenih međunarodnih akata koji se odnose na ostvarivanje, zaštitu i unapređivanje ovih prava; prati ostvarivanje dokumenata, mjera i aktivnosti za unaprjeđivanje nacionalne, etničke i druge ravnopravnosti.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je nezavisna i samostalna institucija, čiji je zadatak da štiti i unaprjeđuje ljudska prava i slobode, kada su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem organa javne vlasti, a kada je u pitanju oblast zaštite od diskriminacije njegova nadležnost se odnosi na cjelokupni privatni i javni sektor. Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Zaštitnik je ustanovljen kao institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije i nacionalni mehanizam za zaštitu lica lišenih slobode od mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

III USKLAĐENOST SA EU OKVIROM

Evropska komisija je 6. februara 2018. godine usvojila strategiju za „**Vjerodostojnu perspektivu proširenja i pojačanu saradnju EU sa zapadnim Balkanom**“, kojom se potvrđuje evropska budućnost regiona zapadnog Balkana, uključujući Crnu Goru, kao geostrateško ulaganje u stabilnu, jaku i ujedinjenu Evropu koja se temelji na zajedničkim vrijednostima.

Ovom strategijom su definisani prioriteti i područja u kojima je potrebna zajednička saradnja, te posebni izazovi sa kojima se zapadni Balkan suočava, a operacionalizovana je kroz šest vodećih inicijativa, odnosno posebnih mjera koje će EU preduzeti narednih godina kako bi dala potporu transformaciji zapadnog Balkana.

Jedna od ključnih inicijativa se tiče jačanja vladavine prava, temeljnih prava i dobrog upravljanja, kroz koju će naročiti akcenat biti stavljen na unapređenje primjene zakona, preduzimanju odlučnijih mjera na zaštiti manjina i borbi protiv diskriminacije, te jačanju socijalne inkluzije. Takođe, fokus je stavljen i na ulogu obrazovanja kao kohezionog faktora društva i promotera evropskih vrijednosti, te kulturnu saradnju i razmjenu u regionu zapadnog Balkana.

Takođe, donošenje Strategije manjinske politike 2019-2023 je predviđeno PPCG 2018-2020 (23. Pravosuđe i temeljna prava), što ukazuje na usklađenost sa programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2018-2020.

IV POSTOJEĆI OKVIR NACIONALNIH KROVNIH I SEKTORSKIH STRATEŠKIH DOKUMENATA

U kontekstu razmatranja položaja manjina u Crnoj Gori prilikom izrade Strategije manjinske politike 2019-2023, te potrebe njihovog daljeg osnaživanja za punopravno i nediskriminatorno učešće u društveno-ekonomskim i političkim procesima, pošlo se i od ključnih strateških dokumenata Vlade Crne Gore, odnosno Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. godine, pravaca razvoja Crne Gore 2018-2021. godine i Srednjeročnog programa rada Vlade Crne Gore 2018-2020.

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (NSOR) je, kao dugoročna vizija održivog razvoja Crne Gore, proklamovala prioritetne ciljeve i mjere sveukupnog društveno-ekonomskog razvoja crnogorskog društva, uz puno integrisanje zahtjeva Ujedinjenih nacija utvrđenih Agendom Ujedinjenih nacija za održivi razvoj do 2030. godine.

Ovim dokumentom se ističe potreba unapređenje stanja ljudskih resursa i jačanja socijalne inkluzije (Strateški cilj: 4.1), posebno kroz obezbjeđivanje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja i promovisanje mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve.

Takođe, predmetnim dokumentom se ukazuje na neophodnost obezbjeđivanja podrške vrijednostima, normama i obrascima ponašanja značajnim za održivost društva (Strateški cilj: 4.2), posebno kroz razvoj sistema vrijednosti u skladu sa ciljevima održivog razvoja zajednice, te unapređenja značaja kulture kao temeljne vrijednosti duhovnog, društvenog i ekonomskog razvoja, koja značajno doprinosi kvalitetu života građana.

Strateški okvir manjinske politike u Crnoj Gori u prethodnom desetogodišnjem periodu predstavljala je "Strategija manjinske politike" koja je usvojena 3. jula 2008. godine. U skladu sa uporedno-pravnim međunarodnim standardima, ovom Strategijom su definisane mjere za sprovođenje Zakona o manjinskim pravima i slobodama i unapređivanje uslova života manjina u cjelini, koje su državni organi dužni postepeno da realizuju u periodu implementacije dokumenta. Što se tiče unapređenja položaja romske i egipćanske populacije, nakon implementacije Akcionog plana za "Dekadu socijalne inkluzije 2005-2015" i dva implementirana strateška dokumenta u ovoj oblasti, u maju 2016. godine, Vlada Crne Gore je usvojila "Strategiju za socijalno uključivanje Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020", koja se sprovodi kroz jednogodišnje akcione planove. Strategija obuhvata sve oblasti koje se smatraju važnim za rješavanje problema RE populacije, a to su: pravni status, socijalni status i zaštita porodice (unutar kojih se definišu četiri podkategorije: borba protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama; prevencija i suzbijanje prosjačenja, borbe protiv trgovine ljudima i sprečavanja dječijih ilegalnih brakova), te područja kulture, identiteta i informacija.

U oblasti obrazovanja i obuke, Vlada Crne Gore je 19. novembra 2015. godine usvojila "Strategiju ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori 2016-2020", koja postavlja ciljeve i daje uputstva za razvoj predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Vodeći princip je da se za svu djecu od rođenja do polaska u školu obezbijedi zadovoljenje razvojnih potreba putem programski i infrastrukturno adekvatnih usluga za koje će biti zaduženo kompetentno osoblje, uz aktivno učešće roditelja i zajednice. Strategija se sastoji od tri cilja: da se poveća obuhvat predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem sve djece, posebno uzrasta od tri godine do polaska u školu, u skladu sa međunarodnim standardima; da se unaprijedi kvalitet usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja; i da se uvedu inovativni, optimalni i održivi modeli finansiranja.

Vlada Crne Gore je 2013. godine usvojila "Strategiju inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori 2014-2018. godine", kojom se određuju pravci razvoja sistema obrazovanja i osposobljavanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama, kako bi se obezbijedile razvojne i obrazovne mogućnosti u cilju osposobljavanja za samostalni život.

"Nacionalna stambena strategija 2011-2020", sa Akcionim planom za period 2011-2015, usvojena je u septembru 2011. godine. Nakon završetka perioda implementacije ovog Akcionog plana, u decembru 2014, Vlada Crne Gore je usvojila Akcioni plan za "Nacionalnu stambenu strategiju za period 2015-2020". Osnovni cilj Nacionalne stambene strategije je definisanje pravaca daljeg razvoja stambenog sektora kroz analizu postojećeg stanja, uspostavljanje vizije u okviru stambenog sektora, definisanje misije i formulisanje stambene politike.

U martu 2016. godine Vlada Crne Gore je donijela „Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016 - 2020“. Strategija se temelji na odredbama međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina koje je Crna Gora ratifikovala i nacionalnim pravnim okvirom. Bitno je istaći da je Strategija u potpunosti usklađana sa „Evropskim okvirom za nacionalne strategije za inkluziju Roma“ i zasniva se na principima ravnopravnosti i jednakosti šansi, nediskriminacije, desegregacije, te principu afirmativne akcije ili pozitivne diskriminacije, kao dodatnom mehanizmu za obezbjeđenje faktičke jednakosti manjine sa većinom.

V ANALIZA STANJA

Prikaz realizacije prethodno važećeg strateškog dokumenta

Prva Strategija manjinske politike je usvojena 2008. godine na period od 10 godina. Pomenuta Strategija, kao i ovaj dokument, predstavljaju planski akt kojim Vlada Crne Gore definiše mjere za sprovođenje *Zakona o manjinskim pravima i slobodama*, ali i ostalih srodnih zakonskih propisa, kao i unapređivanja uslova života manjina.

Cilj prethodne Strategije je bio da doprinese unapređenju ostvarivanja prava manjina i edukaciji javnosti o vrijednostima i značaju uvažavanja i zaštite pomenutih prava, međuetničkoj toleranciji, te modelima organizacije suživota u multietničkim zajednicama, kao nezaobilaznih uslova za cjelovitu demokratizaciju i puni razvoj crnogorskog društva na putu evropskih integracija. Strategija, kao skup institucionalizovanih, sveobuhvatnih, sistematizovanih i kontinuiranih mjera politike Vlade Crne Gore u odnosu na pripadnike manjina, imala je za osnovni cilj primjenu i ostvarenje svih ljudskih i manjinskih prava predviđenih međunarodno-pravnim instrumentima i ustavno-pravnim sistemom Crne Gore. Podrobnije, mjere predviđene Strategijom omogućavaju stvaranje svih neophodnih pravnih, političkih, društveno-ekonomskih i kulturoloških pretpostavki za konkretno i realno ostvarivanje pomenutih međunarodno-pravnih i ustavno-pravnih standarda, kako bi se suštinski i kvalitativno poboljšao položaj pripadnika manjina u Crnoj Gori i oni/one u potpunosti ili značajnoj mjeri integrisale u crnogorsko društvo.

Strategija manjinske politike sa podnaslovom "Politika Vlade Crne Gore u oblasti poštovanja i zaštite manjinskih prava" je osnovni dokument koji je uređivao aktivnosti vezane za manjinska pitanja u Crnoj Gori od 2008. godine. U skladu sa uporedno-pravnim međunarodnim standardima, ovom Strategijom su definisane mjere za sprovođenje *Zakona o manjinskim pravima i slobodama* i unapređenje uslova života manjina u cjelini, koje su državni organi dužni postepeno da realizuju u periodu implementacije dokumenta. Što se tiče unapređenja položaja romske i egipćanske populacije, nakon implementacije Akcionog plana za "Dekadu socijalne inkluzije 2005-2015" i dva implementirana strateška dokumenta u ovoj oblasti, u martu 2016. godine, Vlada Crne Gore je usvojila "Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020", koja se sprovodi kroz jednogodišnje akcione planove. Strategija obuhvata sve oblasti koje se smatraju važnim za rješavanje problema romske i egipćanske populacije, a to su: pravni status, socijalni status i zaštita porodice (unutar kojih se definišu četiri podkategorije: borba protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama; prevencija i suzbijanje prosjačenja, borbe protiv trgovine ljudima i sprečavanja dječijih ilegalnih brakova), te područja kulture, identiteta i informacija.

U oblasti obrazovanja i obuke, Vlada Crne Gore je 19. novembra 2015. godine usvojila "Strategiju ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori 2016-2020", koja postavlja ciljeve i daje uputstva za razvoj predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Vodeći princip je da se za svu djecu od rođenja do polaska u školu obezbijedi zadovoljenje razvojnih potreba putem programski i infrastrukturno adekvatnih usluga za koje će biti zaduženo kompetentno osoblje, uz aktivno učešće roditelja i zajednice. Strategija se sastoji od tri cilja: da se poveća obuhvat predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem sve djece, posebno uzrasta od tri godine do polaska u školu, u skladu sa međunarodnim standardima; da se unaprijedi kvalitet usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja; i da se uvedu inovativni, optimalni i održivi modeli finansiranja.

Zakon o manjinskim pravima i slobodama iz 2006. godine - koji je izmijenjen i dopunjen više puta - osnovni je zakonski akt u korist manjina koji žive u Crnoj Gori: on predstavlja čvrstu osnovu koja garantuje prava pripadnika nacionalnih manjina. Posljednji amandman usvojen 27. aprila 2017. godine (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama)⁶ u potpunosti je u skladu sa preporukama Venecijanske komisije Savjeta Evrope.

U skladu sa ovim izmjenama i dopunama, predviđena je reforma Fonda za zaštitu i ostvarivanje prava manjina, čime su reforme fokusirane na sprječavanje objektivno mogućeg sukoba interesa, uvođenje dvostepenog procesa odlučivanja o projektima koji se finansiraju iz sredstava Fonda, kao i kvalitet monitoringa i evaluacije podržanih projekata. Članom 8a ovog zakona je predviđeno da za unapređenje i zaštitu manjinskih prava, afirmaciju očuvanja, razvoja i izražavanja kulture manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori kao i podsticanja duha tolerancije, međukulturalnog dijaloga i međusobnog poštovanja i razumijevanja, pod uslovima utvrđenim zakonom kojim se uređuju kulturne institucije, Vlada osnuje javnu instituciju (Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina).

Ovim zakonom se takođe predviđa jačanje kapaciteta manjinskih savjeta i u tom smislu treba naglasiti da će se za funkcionisanje i realizaciju programskog sadržaja obezbijediti sredstva u iznosu od najmanje 0,05% budžeta.

Zakon preciznije definiše određene pojmove tako da se riječi "značajan dio" zamjenjuju riječima "najmanje 5%", i prema tome u jedinicama lokalne samouprave u kojima većinu ili najmanje 5% stanovništva čine manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

U jedinicama lokalne samouprave u kojima većinu ili najmanje 5% stanovništva čine manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice, lokalna samouprava je

⁶Službeni list Republike Crne Gore, br. 031/06 od 12.5.2006, 051/06 od 4.8.2006, 038/07 od 22.6.2007, Službeni list Crne Gore, br. 002/11 od 12.1.2011, 008/11 od 04.02.2011, 031/17 od 12.5.2017.

dužna da, u okviru plana i programa za djelotvorno učešće lokalnog stanovništva u vršenju javnih poslova ili donošenjem posebnog plana i programa, preko savjeta odnosnih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, obezbijedi uslove za učešće manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u donošenju programa razvoja opštine, prostornih i urbanističkih planova, budžeta i opštih akata kojima se utvrđuju prava i obaveze građana i uredi način i postupak učešća manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u vršenju javnih poslova i da odredi organ koji sprovodi javnu raspravu po tim i drugim aktima.

Na osnovu člana 11 Zakona o manjinskim pravima i slobodama jezik manjine mora biti u službenoj upotrebi da bi se taj jezik koristio u sudskim, administrativnim i javnim organima. U praksi, određena nacionalna manjina mora da čini "većinu ili značajan dio stanovništva" da bi manjinski jezik bio u javnoj upotrebi. *Zakon o manjinskim pravima i slobodama* iz 2017. godine pojasnio je izraz "značajan dio" tako što ga je zamijenio riječima "najmanje 5%".

Razvijeni su novi nastavni planovi i programi u oblasti jezika i književnosti, uključujući i elemente srpskog, bosanskog i hrvatskog jezika i književnosti u nastavi jezika na nivou osnovnih i srednjih škola. "Građansko obrazovanje" koje promoviše ljudska prava, demokratiju i multikulturalno društvo uvedeno je kao obavezni predmet na nivou osnovne škole i kao izborni predmet na nivou srednje škole.

Shodno Zakonu o ličnom imenu, usvojenom 2008. godine, podnosioci imaju pravo da se njihova lična imena upisuju u službene evidencije i matične registre na jednom od jezika u službenoj upotrebi u Crnoj Gori, odnosno na albanskom, bosanskom, hrvatskom, crnogorskom ili srpskom jeziku. Osim toga, u skladu sa Zakonom o ličnoj karti, podnosioci mogu tražiti da se podaci u ličnom dokumentu upisuju na jednom od jezika u službenoj upotrebi u Crnoj Gori. Na kraju, Zakon o matičnim registrima daje pravo podnosiocima da dobiju ovjerene izvode iz registara na jeziku manjine kojoj podnosilac izjavi da pripada.

Zakon o spomenicima i Zakon o kulturi, usvojeni 2008. godine, uspostavljaju standarde za zaštitu i promociju kulture zasnovane na slobodi izražavanja i poštovanju kulturnih prava, uz jednako očuvanje svih kulturnih identiteta i poštovanje kulturne raznolikosti.

Centar za očuvanje i razvoj manjinskih kultura je ustanovljen 2009. godine i aktivno promoviše manjinske kulture, afirmišući multikulturalizam kao jedan od osnovnih principa države Crne Gore.

Zakon o elektronskim medijima, usvojen 2010. godine, obavezuje javne emitere da proizvode i emituju programe koji odražavaju kulturni identitet svih segmenata društva, uključujući i nacionalne manjine, i da proizvode i emituju programe na jezicima nacionalnih manjina. Javna televizija i radio nastavljaju da emituju

programe koji su upućeni pripadnicima nacionalnih manjina na njihovim jezicima. Državna televizija emituje dnevne informativne programe i nedjeljne programe na albanskom jeziku.

Štampani mediji nacionalnih manjina na albanskom, bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku objavljuju se uz podršku Fonda za manjine. Takođe je važno napomenuti da se časopis "Alav", napisan na standardizovanom romskom jeziku i realizovan od strane romskih novinara, štampa od 2012. godine, i bila je prva novina takve vrste u Crnoj Gori.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava preduzelo je brojne inicijative, zajedno sa Ministarstvom prosvjete i Romskim nacionalnim savjetom, za pomoć romskim studentima u obrazovnom procesu. One uključuju posebne stipendije, studentske domove, prevoz i školarinu za romsku djecu koja pohađaju srednjoškolsko i tercijarno obrazovanje, finansiranje romskih obrazovnih asistenata i posebne mjere koje daju pravo romskim studentima da se mogu upisati na Univerzitet u Podgorici bez obzira na ocjene.

Odredbom člana 94 *Zakona o izboru odbornika i poslanika* propisano je da u raspodjeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 3% od ukupnog broja važećih glasova u izornoj jedinici.

Izuzetno od stava 1 ovog člana:

1) izborne liste za izbor poslanika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izornoj prijavi ili nazivu izorne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, a pojedinačno dobiju najmanje 0,7% važećih glasova, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata kao jedna - zbirna izborna lista sa ukupno dobijenim brojem važećih glasova, s tim što će se za obračun mandata priznavati zbrajanje koje obezbjeđuje osvajanje do tri mandata;

2) u slučaju da ni jedna od izbornih lista za izbor poslanika pripadnika hrvatskog naroda u Crnoj Gori ne ispuni uslove iz stava 1 ovog člana i tačke 1 ovog stava, najuspješnija od njih, sa najmanje 0,35% važećih glasova stiče pravo na jedan poslanički mandat;

3) izborne liste za izbor odbornika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izornoj prijavi ili nazivu izorne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata pojedinačno sa dobijenim brojem važećih glasova.

Analiza trenutnog stanja

Svi relevantni indikatori ukazuju da je poboljšán položaj manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Ovo i kada je riječ o kvantitativim pokazateljima, i kada je riječ o implementaciji mjera nadležnih institucija koje su usmjerene u tom pravcu⁷. Ovi izvještaji i analize ukazuju da su država Crna Gora, i njene nadležne institucije uložile značajan napor u cilju inkluzije manjina, te aktivno kreirale mehanizme koji u pojedinim aspektima i oblastima ojačavaju ukupne kapacitete i potrebe manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori. Osim ekspertskih procjena, a u cilju jasnijeg uvida u pojedine oblasti i pitanja, ovu analizu stanja dominantno zasnivamo na relevantnim podacima iz istraživanja koja se tiču direktno prava i položaja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, a sa ciljem identifikacije ključnih aspekata koje Strategija treba da uključi.

Kada je riječ o relevantnim podacima iz istraživanja, oni ukazuju na blage, ali stabilne i progresivne trendove⁸. Najprije, kada je riječ o diskriminaciji, generalno je najosjetljivija oblast zapošljavanja, a kada je riječ o grupama koje su diskriminisane, najveći stepen diskriminacije je po političkoj pripadnosti i invaliditetu. Nacionalnost i vjeroispovijest kao kriterijum su na nižem nivou u odnosu na ove dvije oblasti. U ovoj oblasti je percepcija diskriminacije smanjena za 4 % u odnosu na 2010. godinu kada je riječ o etničkom i za 2% kada je reč o vjeroispovijesti. Međutim, valja reći da je u ovoj oblasti percepcija diskriminacije još uvek visoka i iznosi 45.9% po nacionalnom i 39.7% po kriterijumu vjeroispovijesti. To je značajno više u odnosu na sve ostale oblasti. Tako je u obrazovanju percepcija diskriminacije po etničkoj osnovi mjerena na nivou 24.1% u 2018. godini (27.5% u 2010. godini), a po vjeroispovijesti 22.9% (25.3% je bilo 2010. godine). I u oblasti zdravstvene zaštite mjerimo pozitivne trendove, naime, diskriminacija po nacionalnom kriterijumu iznosi 18.4%, dok je po kriterijumu vjeroispovijesti 16.7%. U oba slučaja mjerimo smanjenje u odnosu na 2010 godinu, i to za 4.6% po etničkom i 2.1% po kriterijumu vjerske pripadnosti. Najveći progres mjerimo kada je riječ o radu javnih službi i načinu na koji ove službe tretiraju pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i one koji su vjerske manjine. Podatak ukazuje da je mjerena percepcija diskriminacije po kriterijumu nacionalne pripadnosti u ovoj oblasti 2010. godine iznosila 34.5%, a danas je 19%, dok referentni podaci o stepenu diskriminacije po osnovu vjerske pripadnosti iznose 18.2% danas, naspram 32% 2010 godine. Pravo na sopstvenu kulturu je takođe u većoj mjeri afirmisano danas, nego što je to bio slučaj pre osam godina. Po ovom kriterijumu percepcija diskriminacije 2010. godine je iznosila kada je riječ o nacionalnoj pripadnosti 31.9%, a danas je 25.4%. referentni podaci u ovoj

⁷ Pogledati npr. Third Report submitted by Montenegro pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, 2017 kao i Evaluacionom izvještaju Komiteta eksperata Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima; i Pregled implementacije nacionalne manjinske politike i podzakonskih akata Zakona o manjinskim pravima i slobodama, SE. 2017.

⁸ Relevantni podaci se mogu naći u studiji: *Obrasci, oblici i stepen diskriminacije u Crnoj Gori – trendovi i analiza*. CEDEM. 2018.godina

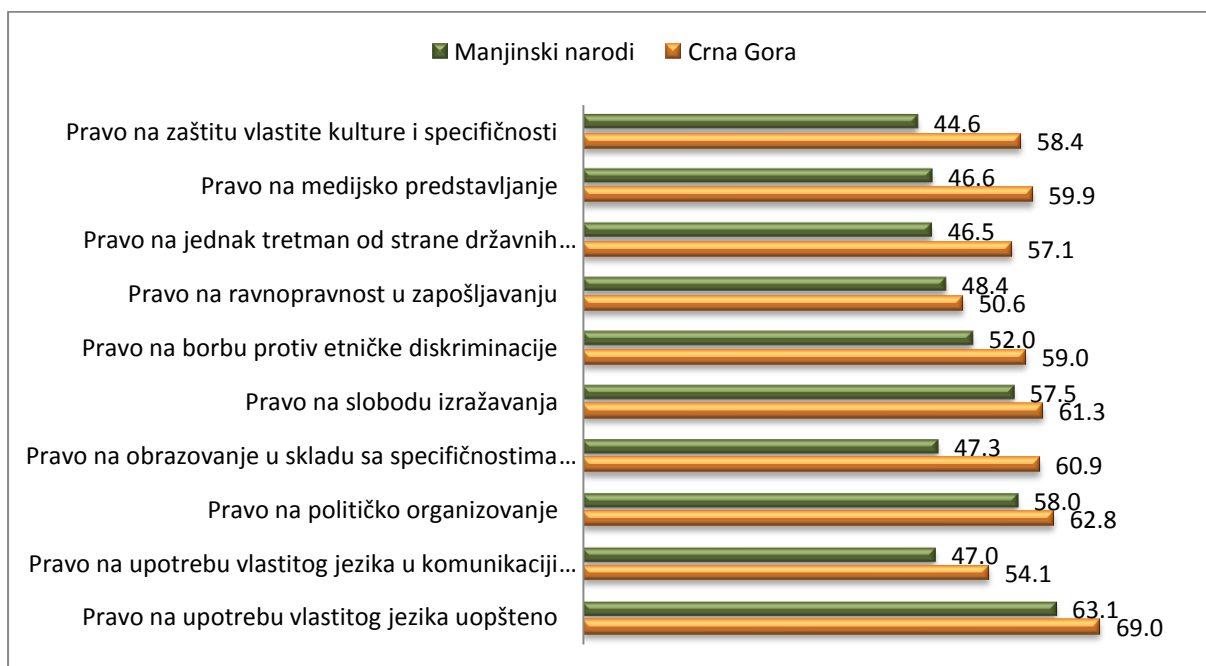
oblasti kada je riječ o vjerskoj pripadnosti ukazuju da je percepcija diskriminacije pre osam godina iznosila 31.9%, a danas je ta vrednost izmjerena na nivou od 25.9%.

Gore navedeni podaci jesu procjena na bazi reprezentativnog uzorka svih građana Crne Gore. Referentniji je u ovom pogledu podatak o percepciji diskriminacije za sve oblasti ukoliko se kao poduzorak tretiraju samo pripadnici manjinskih naroda (Albanci, Bošnjaci i Muslimani). Iako su vrijednosti percepcije diskriminacije generalno veće, one takođe ukazuju na progresivne trendove. Tako pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica smatraju da su diskriminisani u oblasti zapošljavanja na etničkom kriterijumu na nivou 43.5%, dok je ta vrijednost iznosila pre osam godina 51.8%. Kada je riječ o vjerskoj pripadnosti, manjinski narodi smatraju da su diskriminisani u oblasti zapošljavanja u 41.7% slučajeva, dok je mjerena vrednost za 2010. godinu iznosila 45.4%. U oblasti obrazovanja, percepcija diskriminacije manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica 2010. godine po etničkoj osnovi je iznosila 31%, dok je danas ta vrijednost 22%. U istoj oblasti pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica su smatrali 2010. godine da je diskriminacija po vjerskoj pripadnosti iznosila 29.8%, dok je 2018. godine izmjerena vrijednost 23.4%. U oblasti zdravstvene zaštite mjerimo izrazito progresivne trendove. Pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u ovogodišnjem istraživanju smatraju da je diskriminacija prisutna po nacionalnoj osnovi u 14.5%, naspram čitavih 28.4% koliko je iznosila prije osam godina. Po vjerskoj pripadnosti pripadnici manjina smatraju da je danas diskriminacija izražena u 14.5%, naspram mnogo većih 23.4% 2010. godine. I nediskriminatorski rad javnih službi je veoma poboljšan u poslednjih osam godina po mišljenju samih predstavnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u ovom istraživanju. Tako, pripadnici manjina smatraju da je diskriminacija po nacionalnoj osnovi u radu javnih službi bila prisutna 2010. godine na nivou od 33.3%, dok 2018. godine je taj procenat smanjen na 16.6%, dakle dvostruko. Rad javnih službi kada je riječ o diskriminatorskim praksama po vjerskoj pripadnosti ocijenjen 2010. godine na nivou od 28.4%, dok je referentna vrijednost po ovom kriterijumu u ovogodišnjem istraživanju 16.1%. Konačno, i pravo na sopstvenu kulturu je po mišljenju predstavnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica značajno bolje ocijenjeno nego prije osam godina. Kada je reč o diskriminaciji po etničkom kriterijumu, čak 43.3% pripadnika manjina je smatralo 2008. godine da je diskriminacija izražena, dok je referentni procenat danas na nivou od 22.8%. I kada je riječ o vjerskoj pripadnosti kao kriterijumu u ovoj oblasti mjerimo izrazito progresivne trendove. Tako je danas 25.9% pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica koji smatraju da postoji diskriminacija po vjeroispovijesti kada je reč o pravu na sopstvenu kulturu, naspram 40.1%, koliko je bilo prije osam godina.

Osim ovih podataka koji eksplicitno ukazuju na stepen diskriminacije, jedan od problema jeste i taj što u prethodnih 8 godina nije došlo do napretka kada je riječ o poznavanju zakona koji štite od diskriminacije. Tačnije, i tada kao i danas, manje od

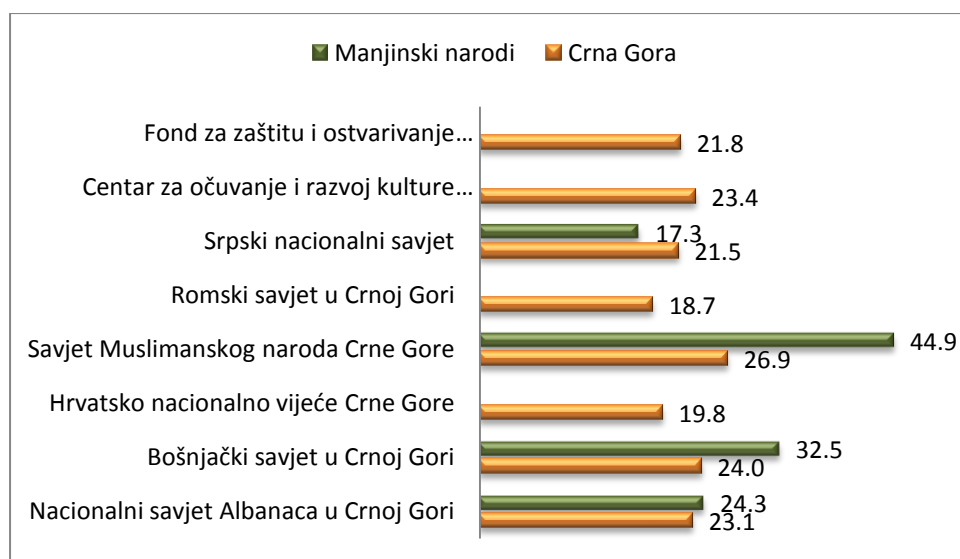
¼ građana poznaje zakone koji štite od diskriminacije. Problem je utoliko veći ukoliko se analizira poznavanje zakona samo od strane pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. U tom slučaju mjerimo da samo 14.4% poznaje zakone koji štite od diskriminacije. Isto tako, u poslednjih osam godina nije značajno povećan broj onih koji imaju potpuno povjerenja u državu da će ih zaštititi od diskriminacije, i taj procenat iznosi oko 20% populacije, dok je, to je zanimljivo, broj onih koji imaju potpuno povjerenja u državu, a istovremeno pripadaju nacionalnim manjinama veći i iznosi 30%; a što je još važnije, ovaj procenat je povećan sa 24.1% koliko je iznosio 2008. godine. Dakle, predstavnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica danas imaju više povjerenja da će ih država zaštititi od diskriminacije, nego što je to bio slučaj pre osam godina. Kada je riječ o poznavanju svojih prava ukoliko postanu žrtva diskriminacije, u poslednjih osam godina nije bilo progressa. Svaki peti građanin, a gotovo isti je procenat i pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, zna svoja prava, i ova se vrijednost nije značajno promijenila u poslednjih osam godina.

Grafikon 1: Prava manjina su ostvorena u potpunosti ili uglavnom

Kada je riječ o samim pravima pripadnika manjina, u grafikonu 1 je dat prikaz stavova populacije, kao i stavova pripadnika manjina, koji su procjenjivali u kojoj mjeri su ostvorena sva navedena prava manjinskih naroda. Najprije, sve vrijednosti su veoma visoke, dakle, generalno veliki broj građana smatra da su prava manjina ostvorena. Nešto je manji, ali još uvijek visok procenat, pripadnika manjina koji smatraju da su im prava ostvorena. Razlike između pojedinih i ostvarenih prava su relativno male, dakle, ne postoje neka posebna prava koja su značajno manje ostvorena u odnosu na ostala prava.

Grafikon 2: Ocjena rada nacionalnih Savjeta⁹ - % značajan i veliki doprinos

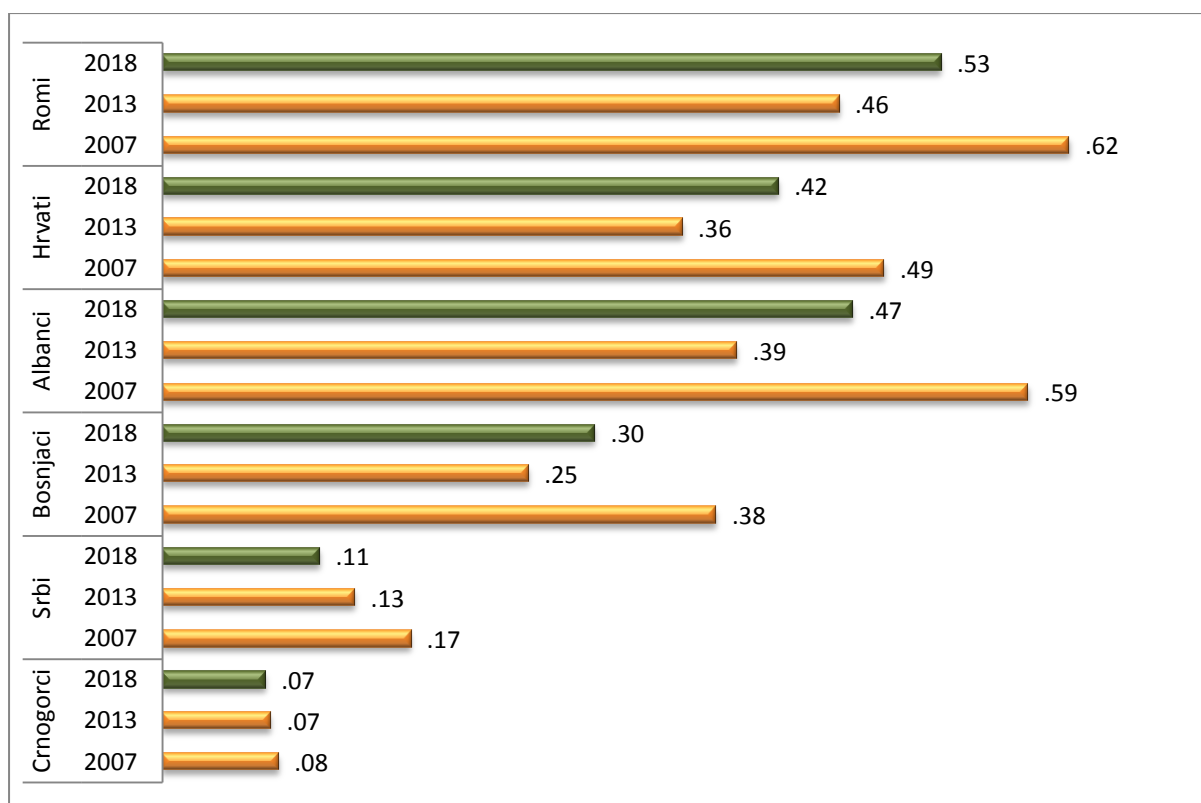
Rad Savjeta na nivou svih građana nije naročito visoko ocijenjen od strane svih građana. Međutim, pripadnici manjinskih naroda su 'svoje' Savjete značajno više ocjenjivali od ukupne populacije, sa izuzetkom Srba koji su Srpski nacionalni savjet niže ocijenili od ukupne populacije¹⁰. Komparativno, Muslimani su najbolje ocijenili Savjet muslimanskog naroda, dok je ova procjena kod Bošnjaka znatno niža, a kod Albanaca najniža i gotovo da je nivou procjene ukupne populacije. Dakle, kada je reč o nacionalnim Savjetima, 'svoj' savjet najbolje ocjenjuju Muslimani, zatim Bošnjaci; nakon toga Albanci, dok Srbi, komparativno, nisko ocjenjuju 'svoj' Savjet.

Podaci o etničkom distanciranju, međutim nisu ohrabrujući (grafikon 3). Zapravo, negativan trend mjerimo u odnosu na 2013. godinu, dakle, prema svim manjinskim narodima distanca je danas na višem nivou u odnosu na 2013. godinu. Podatak, međutim, ukazuje, da je nivo etnikog distanciranja danas ipak na nižem nivou nego što je to bilo 2007. godine. Podatak o ukupnom distanciranju pripadnika etničkih grupacija je indikativan (Grafikon 4). On ukazuje na radikalizaciju Albanaca. Naime, dok su pripadnici ove nacionalne skupine iskazivali najveći stepen tolerancije 2007. godine, danas iskazuju najveći stepen distanciranja. Međutim, pripadnici svih nacionalnih skupina danas iskazuju veći stepen distance u odnosu na ostale nacionalne grupe nego što je to bio slučaj 2013. godine.

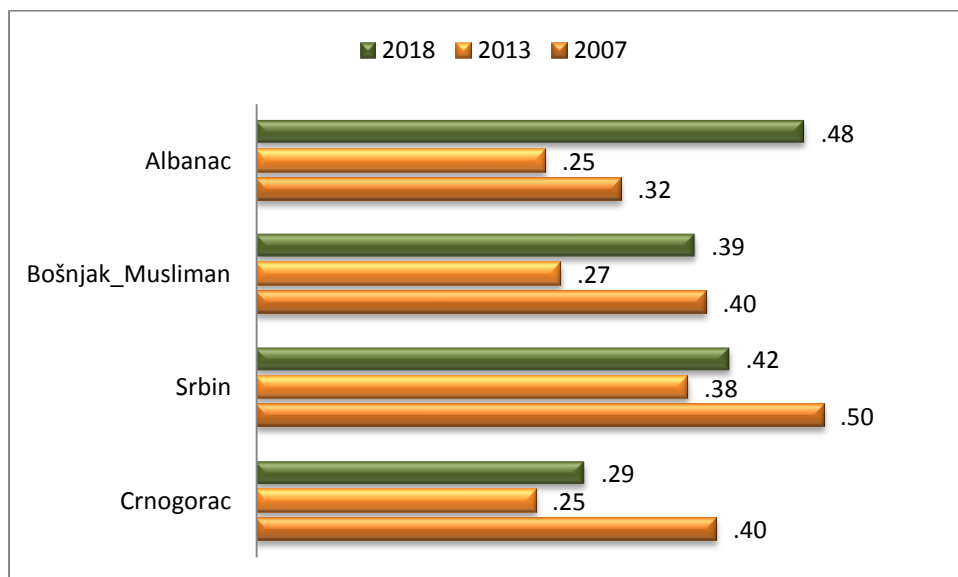
⁹ Kada je riječ o stavovima manjinskih naroda po ovom pitanju dvije napomene. Prvo, podaci su dati samo za one manjinske narode kojih je bilo dovoljno u uzorku, i drugo, svaki podatak za manjine se odnosi na referentni savjet. Npr. podatak za Nacionalni savjet Albanaca je ocjena samo Albanaca kao manjine. Isto važi i za ostale savjete

¹⁰ Interesantan podatak koji traži dodatnu analizu i elaboraciju za koju na ovom mjestu nemamo prostora.

Grafikon 3: Ukupna distanca prema svim etničkim skupinama

Grafikon 4: Ukupno distanciranje pripadnika nacionalnih skupina

Sa jedne strane imamo pozitivne trendove kada je riječ o diskriminaciji po etničkoj osnovi, a sa druge strane imamo povećanje etničkog distanciranja kada je riječ o samim građanima koji pripadaju svim etničkim skupinama. Ono što je svakako pozitivno, jeste spremnost koju iskazuju nadležne institucije Crne Gore, a koja je prepoznata i priznata u referentnim evaluacijskim izveštajima, da se ulažu naponi u cilju ostvarivanja svih zakonom garantovanih prava manjina. Ovakva vrsta

posvećenosti biće svakako potrebna za realizaciju ciljeva i mjera koje ova Strategija predlaže.

Stručno obrazovanje ostvaruje se na albanskom jeziku u JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić", u Plavu i u JU Srednja mješovita škola "Bratstvo jedinstvo" u Ulcinju. U ovim školama učenici izučavaju nastavni predmet Albanski jezik i književnost, kao obavezni predmet. Zavod za udžbenike i nastavna sredsva je preveo dio udžbenika na albanski jezik za nastavu iz stručnoteoretskih predmeta u stručnom obrazovanju. Kod nekih predmeta se koriste i udžbenici na albanskom jeziku koji su izdati u okruženju i čiji je sadržaj kompatibilan sa sadržajem naših obrazovnih predmeta, u skladu sa preporukom Ministarstva prosvjete.¹¹

Razmotreni su svi programi nastave na albanskom jeziku, pripremljene su sugestije od strane eksperata institucije obrazovanja, Albanskog Nacionalnog Savjeta, i nastavnika određenih predmeta, kao što je istorija, albanski jezik, muzička i likovna kultura, i dr.¹²

Svi udžbenici za osnovno i srednje opšte obrazovanje (gimnazija) po kojima se izvodi nastava na crnogorskom jeziku su prevedeni i na albanski jezik. Udžbenik za nastavni predmet Albanski jezik i književnost je poseban udžbenik koji je namijenjen za ovaj nastavni predmet. Obrazovni programi u ustanovama sa nastavom na crnogorskom jeziku sadrže teme iz maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji podspješuju međusobnu toleranciju i suživot. Na primjer, čitanka na crnogorskom jeziku sadrži djela znamenitih albanskih književnika. I u ostalim udžbenicima primjenjuje se sličan princip.

20% otvorenog kurikulumu se može isključivo koristiti za istoriju, kulturu, tradiciju, jezik itd. manjina u onim područjima države u kojima žive.

U novim, reformisanim kurikulumima od značaja za obrazovanje manjina (maternji jezik, istorija, umjetnost idr.), već su u značajnoj mjeri integrisani i sadržaji koji afirmišu istoriju i kulturu manjinskih naroda u Crnoj Gori. Mjere koje bi trebalo da obezbijede nastavu istorije i kulture su već realizovane u okviru novih programa za maternji jezik, istoriju i kulturu, koji se izučavaju u osnovnom i srednjem obrazovanju. Takođe u zadnje vrijeme su razmotreni svi programi nastave na albanskom jeziku, pripremljene su sugestije od strane eksperata institucije obrazovanja, Albanskog Nacionalnog Savjeta, i nastavnika određenih predmeta, kao što je istorija, albanski jezik, muzička i likovna kultura, i dr.¹³

Svi udžbenici za osnovno i srednje opšte obrazovanje (gimnazija) po kojima se izvodi nastava na crnogorskom jeziku su prevedeni i na albanski jezik. Udžbenik za nastavni predmet Albanski jezik i književnost je poseban udžbenik koji je namijenjen za ovaj nastavni predmet. Obrazovni programi u ustanovama sa nastavom na

¹¹ Treći izvještaj Crne Gore o ostvarivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, str. 112

¹² Treći izvještaj Crne Gore o ostvarivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, str. 110

¹³ Treći izvještaj Crne Gore o ostvarivanju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, str. 110

crnogorskom jeziku sadrže teme iz maternjeg jezika i književnosti, istorije, umjetnosti i kulture manjina i druge sadržaje koji podspješuju međusobnu toleranciju i suživot. Na primjer, čitanka na crnogorskom jeziku sadrži djela znamenitih albanskih književnika. I u ostalim udžbenicima primjenjuje se sličan princip.

Prijedlogom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravima i slobodama, koji je usaglašen sa preporukama Evropske komisije i Venecijanske komisije, odnosno Savjeta Evrope, a koji je Vlada usvojila 11. jula 2016. godine i dostavila na skupštinsku proceduru, osim reforme Fonda za manjine i pravnog pozicioniranja Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina, predloženo je i da se preciznije definišu određeni pojmovi, pa se tako riječi „značajan dio” zamjenjuju riječima: „najmanje 5%”, što je u skladu sa preporukama Komiteta eksperata Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima.

Dakle, u jedinicama lokalne samouprave u kojima pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica čine većinu ili 5 % stanovništva, u službenoj upotrebi je i jezik tih manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Službena upotreba jezika manjina, podrazumijeva naročito: korišćenje jezika u upravnom i sudskom postupku i u vođenju upravnog i sudskog postupka, kod izdavanja javnih isprava i vođenje službenih evidencija, na glasačkom listiću i drugom izbornom materijalu i u radu predstavničkih tijela.

Ministartvo za ljudska i manjinska prava je jula 2015. godine izradilo Informaciju o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima državne uprave, organima lokalnih uprava, sudovima i Državnom tužilaštvu. Prema navedenom istraživanju nacionalna struktura zaposlenih (brojčano i procentualno) u državnim organima i organima državne uprave: Od ukupnog broja od 6,808 upitnika u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 5.590 (82,11%), Srbi 497 (7,30%), Albanci 90 (1,32%), Bošnjaci 333 (4,89%), Muslimani 149 (2,19%), Romi 2 (0,03%), Hrvati 27 (0,40), ostali 24 (0,35%) i nije se izjasnilo 96 (1,41). Takođe, prema navedenoj informaciji, nacionalna struktura zaposlenih (brojčano i procentualno) u organima lokalne uprave je sljedeća: Crnogorci 1748 (57,58%), Srbi 628 (20,69%), Albanci 172 (5,67%), Bošnjaci 229 (7,54%), Muslimani 84 (2,77%), Romi 0 (0,00%), Hrvati 47 (1,55%), ostali 15 (0,49%).

Informacija o zastupljenosti manjina u Upravi policije prema izvještaju iz 2016. godine - Od ukupnog broja od 3.377 upitnika, u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 2.803 (83,00%), Srbi 223 (6,60%), Bošnjaci 172 (5,09%), Muslimani 84 (2,49%), Albanci 45 (1,33%), Romi 3 (0,09%), Hrvati 3 (0,09 %), ostali 5 (0,15%), dok njih 39 (1.15%) se nije izjasnilo o nacionalnoj pripadnosti. Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2016. godini.

Informacija o zastupljenosti manjina u Centru za socijalni rad, Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu i Zavodu za zapošljavanje Crne Gore prema izvještaju iz 2017. godine - Od ukupnog broja od 486 upitnika, u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili

kao: Crnogorci 353 (72,63%), Srbi 37 (7,61%), Bošnjaci 49 (10,08%), Muslimani 11 (2,26%), Albanci 13 (2,67%), Romi 1 (0,21%), Hrvati 3 (1,03 %), ostali 3 (0,62%), dok njih 11 (2.26%) se nije izjasnilo o nacionalnoj pripadnosti.

VI - CILJEVI I MJERE STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE

Strateški cilj u oblasti Obrazovanja

Prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u pogledu obrazovanja uređena su *Ustavom Crne Gore, Zakonom o manjinskim pravima i slobodama, Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju*, i drugim zakonima iz oblasti obrazovanja i vaspitanja.

Promovisanje međusobnog razumijevanja i tolerancije ogleda se u koncipiranju obaveznih i izbornih predmeta. Naime, znanja i vještine u oblasti ljudskih prava i vrijednosti interkulturalizma učenici stiču u okviru obaveznih i izbornih predmeta.

Takođe, školama je data obaveza da u okviru otvorenog kurikulumu uključe 20 % nastavnih sadržaja koji će kreirati nastavnici, roditelji i škole u saradnji sa lokalnom zajednicom što značajno doprinosi ostvarivanju prava na izučavanje specifičnosti jezika, kulture, istorije i drugih posebnosti manjina, odnosno sredine u kojoj škola radi.

Sistem obrazovanja i vaspitanja usmjeren je na razvijanje demokratskih vrijednosti i stvaranje okruženja bez socijalne isključenosti ili drugih oblika diskriminatornog postupanja.

Opštim *Zakonom o obrazovanju i vaspitanju* (član 9a) propisuje se zabrana diskriminacije u oblasti obrazovanja i vaspitanja.

Važno je istaći da je Crna Gora u procesu evropskih intregacija privremeno zatvorila poglavlje 26 "*Obrazovanje i kultura*", što svakako predstavlja jedan vid priznanja za, do sada, postignute rezultate u ovoj oblasti.

Na teritoriji na kojoj žive pripadnici albanskog naroda predškolsko vaspitanje i obrazovanje je organizovano u javnim predškolskim ustanovama u skladu sa zakonom. Vaspitno obrazovni rad realizuju vaspitači na albanskom jeziku.

Na teritorijama gdje živi značajan broj pripadnika albanske nacionalnosti (Ulcinj, Tuzi, Rožaje, Plav, Bar) nastava se izvodi i na albanskom jeziku.

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva posebnu pažnju posvećuje uređivanju udžbenika na albanskom jeziku.

Početak školske 2017/18 godine otvorena je Područna ustanova osnovne muzičke škole "Vasa Pavić" u Tuzima, sa dvojezičnom nastavom, na crnogorskom i albanskom jeziku.

Realizacija zadataka Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva odvija se u skladu sa Zaključcima Radne grupe Ministarstva prosvjete za analizu programa i udžbenika za

nastavu na albanskom jeziku koji se odnose na izmjenu i dopunu programa nastavnih predmeta Albanski jezik i književnost, Istorija, Geografija, Likovna kultura, Likovna umjetnost, Muzička kultura i Muzička umjetnost, za osnovnu i srednju školu, odnosno sadržaja u njima koji se odnose na identitet Albanaca u Crnoj Gori. U pripremi je većina udžbenika u skladu sa novim programima, a ostali udžbenici će se realizovati tokom iduće godine.

Zavod za Školstvo je formirao komisije koje su radile na izradi svih predmetnih programa sa zadatkom da se broj ishoda učenja smanji radi rasterećenja učenika i ostavi veći prostor nastavnicima za realizaciju nastavnih sadržaja u cilju uspješnog usvajanja znanja u nastavnom procesu. Naime, u svakom predmetnom programu je predviđeno 80-85% sadržaja, dok ostatak od 15-20% škole treba autonomno da koriste za planiranje različitih nastavnih sadržaja kojim bi se uvažile specifičnosti nacionalne kulture, jezika, istorije, umjetnosti i drugih sadržaja koji se odnose i na pripadnike manjina.

Srednje obrazovanje na albanskom jeziku se realizuje u četiri srednje škole (u Ulcinju, gdje postoje dvije srednje škole, od kojih je jedna privatna gimnazija, kao i u Tuzima i u Plavu).

Na Univerzitetu Crne Gore već duži niz godina postoji studijski program za učitelje na albanskom jeziku, u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju.

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Ministarstvom obrazovanja, omladine i sporta Republike Albanije i Ministarstvom prosvjete Republike Kosovo, svake akademske godine obezbjeđuje određeni broj mjesta na univerzitetima u ovim državama radi upisa prvenstveno studenata albanske nacionalnosti iz Crne Gore. U ovu aktivnost je uključeno i Ministarstvo prosvjete i Nacionalni savjet Albanaca.

Dakle, sistemski zakoni u oblasti obrazovanja uvažili su koncept opšte ustavne garancije o obrazovanju manjina, kako na nivou opštih ciljeva i principa obrazovanja, tako i na nivou pojedinačnih odredbi. Suštinski je čitav sistem usmjeren na integraciju manjina, uz očuvanje njihovog identiteta. U praksi su moguće situacije komplikovanja zakonskog rješenja kada ne postoji manjinski kadar za uključivanje u nastavni proces, odnosno ukoliko angažovano nastavno osoblje ne posjeduje paralelno znanje jezika manjine i službenog jezika u Crnoj Gori, što čini bitan faktor integrisanja manjina.

Kada je riječ o sektoru obrazovanja, Strategijom je postavljen strateški cilj:

1. Unaprijeđeno poštovanje principa multikulturalnosti i multietničnosti u obrazovnom sistemu Crne Gore u skladu sa međunarodnim i nacionalnim standardima, kroz dalje jačanje kapaciteta obrazovnih ustanova i primjene principa afirmativne akcije.

Uokviru ovog strateškog cilja identifikovani su sledeći operativni ciljevi:

1.1. Uspostavljanje normativnih i resursno – tehničkih pretpostavki za izučavanje jezika manjina u obrazovnim ustanovama u Crnoj Gori, kao i unaprijeđen multikulturalni i multietnički karakter obrazovnih kurikuluma u Crnoj Gori.

1.2. O snaženi kapaciteti nastavnog kadra u obrazovnim ustanovama u funkciji ostvarivanja prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Operativni cilj 1.1 će se ostvariti primjenom sljedećih aktivnosti:

1.1.1. Aktivnost: Uvesti albanski jezik i književnost kao izborni predmet u dvojezičnim osnovnim školama

Za ostvarivanje cilja iz Strategije u oblasti obrazovanja, predviđeno je uvođenje i albanskog kao nematernjeg jezika, odnosno kao izbornog predmeta u dvojezičnim osnovnim školama.

Ključni nosilac: Ministarstvo prosvjete

1.1.2 Aktivnost: Obezbijediti udžbenike i prateća nastavna sredstva za izučavanje albanskog jezika kao jezika sredine, odnosno izbornog predmeta u dvojezičnim osnovnim školama

U namjeri da se obezbijedi što kvalitetniji nivo obrazovanja kod svih učenika u osnovnim školama, trebalo bi se nastaviti sa praksom obezbjeđivanja udžbenika i pratećih nastavnih sredstava za izučavanje albanskog jezika kao nematernjeg jezika. Poseban akcenat potrebno je staviti na **izdavačku djelatnost** (zakonom ustanovljena oblast od javnog interesa) i modele obezbjeđenja udžbenika i didaktičkog materijala koji su u funkciji blagovremenog i kontinuiranog opskrbljivanja nastavnika i učenika za realizaciju nastavnih planova i programa.

Ključni nosilac: Ministarstvo prosvjete

Partneri: Zavod za udžbenike, Nacionalni Savjeti manjina

1.1.3 Aktivnost: U obavezan dio kurikuluma iz predmeta maternji jezik i književnost, istorija, umjetnost, likovna i muzička umjetnost uvesti sadržaje koji pospješuju međuetničku toleranciju i suživot

U obavezan dio kurikuluma iz predmeta: maternji jezik i književnost, istorija, umjetnost, likovna i muzička umjetnost uvesti sadržaje koji pospješuju međuetničku toleranciju i suživot. Učenici bi na taj način imali značajno jasniju sliku o bogatstvima kojima raspolaže Crna Gora iz oblasti umjetnosti. Postojeći sadržaj preispitati i poboljšati, eliminišući eventualne uvredljive sadržaje za pojedine manjinske narode.

Kao i izučavanje pojedinih istorijskih činjenica značajnih za manjinska narode koje su do sada iz nekog razloga bile izostavljene.

Ključni nosilac: Ministarstvo prosvjete

Partneri: Zavod za školstvo, Zavod za udžbenike, Nacionalni Savjeti manjina

Tabela indikatora uz operativni cilj 1.1

		Indikator:	2019	2020	2021	2022	2023
Aktivnost 1.1.1.	<i>Uvesti albanski jezik i književnost kao izborni predmet u dvojezičnim osnovnim školama</i>	<i>Uveden albanski jezik i književnost kao izborni predmet u dvojezičnim osnovnim školama</i>	IV kvartal				
Aktivnost 1.1.2.	<i>Obezbijediti udžbenike i prateća nastavna sredstava za izučavanje albanskog jezika kao jezika sredine</i>	<i>- Odštampano i distribuirano 10 000 udžbenika za izučavanje albanskog jezika</i>					
Aktivnost 1.1.3.	U obavezan dio kurikuluma iz predmeta maternji jezik i književnost, istorija, umjetnost, likovna i muzička umjetnost uvesti sadržaje koji pospješuju međuetničku toleranciju i suživot.	Usvojen inovirani nastavni plan i program sa kurikulumom dopunjenim sadržajima u oblasti književnosti, istorije, umjetnosti, likovne i muzičke umjetnosti, maternjeg jezika, kojima se pospješuje međuetnička tolerancija i suživot za osnovne i srednje škole					

Operativni cilj 1.2 će se ostvariti primjenom sljedećih aktivnosti:

1.2.1 Aktivnost: Kontinuirano sprovesti obuke nastavnika značajnih predmeta iz oblasti ljudskih i manjinskih prava sa ciljem povećavanja senzibilnosti i znanja iz oblasti zaštite manjinskih prava

Da bi se pravo na obrazovanje moglo ostvariti u svom punom kapacitetu, neophodno je i podizanje kapaciteta institucija koje se bave obrazovnom djelatnošću, a sve u funkciji ostvarivanja prava na obrazovanje manjina. Za ostvarivanje ovog cilja, Strategijom je predviđena kontinuirana obuka nastavnika značajnih predmeta iz oblasti ljudskih i manjinskih prava sa ciljem povećavanja senzibilnosti i znanja iz oblasti zaštite manjinskih prava. U tzv. značajne predmeti spadaju: maternji jezik, istorija, muzička umjetnost i likovna umjetnost.

Ključni nosilac:Ministarstvo prosvjete

1.2.2 Aktivnost: Jačati saradnju između obrazovnih ustanova, radnika i učenika sa obrazovnim ustanovama, radnicima i učenicima iz drugih zemalja

Strategijom je predviđeno da se obuke vrše jednom godišnje, da broj polaznike bude najmanje 25 po obuci i da dužina trajanje obuke bude ograničena na 16 sati. Strategijom će se preduzeti i mjere na jačanju saradnje između obrazovnih radnika i učenika sa obrazovnim radnicima i učenicima iz drugih zemalja. Pod time podrazumijevamo zajedničke obuke prosvjetnih radnika iz dvije i više država, zajedničke radionice đaka i studenata, kao i razmjena kadrova.

Ključni nosilac:Ministarstvo prosvjete

Partneri: Zavod za školstvo, Centar za stručno obrazovanje, Nacionalni Savjeti manjina

1.2.3. Aktivnost: Stipendirati studenata u cilju obezbjeđivanja deficitarnih kadrova za potrebe obrazovanja na albanskom jeziku

Crna Gora je siromašna kadrom kad je riječ o broju obrazovanih na albanskom jeziku. Stipendiranje studenata je mjera kojom bi se motivisali mladi ljudi na učenje i usavršavanje albanskog jezika čime bi se dugoročno stvorio domaći kadar i postavila realna osnova za rješavanje ovog pitanja.

Tabela indikatora uz operativni cilj 1.2

		Indikator:	2019	2020	2021	2022	2023
Operativni cilj 1.4	<i>Osnaženi kapaciteti institucija obrazovnih ustanova u funkciji ostvarivanja prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.</i>	Povećanje procenta obučanih nastavnika za senzibilan rad sa pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica					
Aktivnost 1.4.1	<i>Kontinuirano sprovoditi obuke nastavnika značajnih predmeta iz</i>	<i>-Obučeno 30% nastavnika osnovnih i srednjih škola u oblasti poznavanja ljudskih prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih</i>					

	oblasti ljudskih i manjinskih prava sa ciljem povećavanja senzibilnosti i znanja iz oblasti zaštite prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.	zajednica.					
Aktivnost 1.4.2	Jačati saradnju između obrazovnih ustanova, radnika i učenika sa obrazovnim ustanovama, radnicima i učenicima iz drugih zemalja.	-Realizovano najmanje 4 međunarodnih konferencija/edukacija/projekata u oblasti obrazovanja. -Potpisana najmanje 2 Memoranduma o saradnji između crnogorskih obrazovnih ustanova i obrazovnih ustanova zemalja iz okruženja, koja bi tretirala i upis studenata					
Aktivnost 1.3.1	Stipendirati studente u cilju obezbjeđivanja deficitarnih kadrova za potrebe obrazovanja na albanskom jeziku.	-Broj dodijeljenih stipendija za izučavanje albanskog jezika povećan za 100% u odnosu na podatke iz akademske 2015/16. godine					

Strateški cilj u oblasti Zapošljavanja

Jedan od ekonomskih imperativa Crne Gore je ujednačen regionalni razvoj. Ova činjenica je veoma značajna i sa aspekta zaštite i unaprjeđenja manjinskih prava, s obzirom na činjenicu da je veliki broj manjina skoncentrisan na manje razvijenim sjevernim područjima. Strategijom manjinske politike je ekonomski razvoj sredina sa znatnim učešćem manjinske populacije prepoznat kao oblast kojoj se treba posvetiti još veća pažnja.

Strategija prepoznaje i značaj ostvarivanja prava na rad i pospješivanja ujednačavanja uslova i polaznih pretpostavki prilikom mogućnosti zapošljavanja pripadnika manjina. U tom smislu, jedan od ciljeva Strategije je i sprovođenje **afirmativne akcije u cilju pospješivanja zapošljavanja pripadnika manjina**. Da bi se ovaj cilj mogao ostvariti, neophodno je preduzeti mjere usmjerene na implementaciju pozitivnopravnih rešenja koje se tiču ravnomyernog zapošljavanja manjina.

Tu prije svega mislimo na implementaciju i kontrolu primjene normativnih rješenja koja su kao takva već dio zakonskih propisa, npr. Zakona o državnim službenicima i namještenicima.

Kada je riječ o sektoru zapošljavanja, Strategijom je postavljen strateški cilj:

2. Osnajžena duštveno-ekonomska integracija pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorsko društvo putem implemetacije postojećih normativnih rješenja i instrumenata zapošljavanja.

Uokviru ovog strateškog cilja identifikovani su sledeći operativni ciljevi:

2.1 Implementiran princip afirmativne akcije definisan normativnim okvirom u cilju pospješivanja zapošljavanja pripadnika manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2.2 Povećan stepen participacije pripadnika manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim pozicijama u javnoj upravi Crne Gore.

Operativni cilj 2.1 će se ostvariti primjenom sljedećih aktivnosti:

2.1.1. Aktivnost: Primijeniti pozitivno-pravna rješenja koja se tiču ravnomyernog zapošljavanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Strategija prepoznaje i značaj ostvarivanja prava na rad i pospješivanja ujednačavanja uslova i polaznih pretpostavki prilikom mogućnosti zapošljavanja

pripadnika **manjina**. U tom smislu, jedan od ciljeva Strategije je i sprovođenje **afirmativne akcije u cilju pospješivanja zapošljavanja pripadnika manjina**. Da bi se ovaj cilj mogao ostvariti, neophodno je preduzeti mjere usmjerene na implementaciju pozitivnopravnih rešenja koje se tiču ravnomyernog zapošljavanja pripadnika **manjina**. Tu prije svega mislimo na implementaciju i kontrolu primjene normativnih rješenja koja su kao takva već dio zakonskih propisa, npr. Zakona o državnim službenicima i namještenicima.

Ključni nosilac:Ministarstvo javne uprave

Partner: Uprava za kadrove, MLJMP

Tabela indikatora uz operativni cilj 2.1

		Indikator:	2019	2020	2021	2022	2023
Operativni cilj 2.1	<i>Implementiran princip afirmativne akcije definisan normativnim okvirom u cilju pospješivanja zapošljavanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.</i>	<i>Broj zaposlenih pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnoj upravi povećan za 10% u odnosu na Informaciju¹⁴ iz 2015. godine.</i>					
Aktivnost 2.1.1	<i>Primijeniti pozitivnopravnih rješenja koje se tiču ravnomyernog zapošljavanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.</i>	<i>- Broj zaposlenih pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica povećan za 20% u odnosu na Informaciju¹⁵ iz 2015. godine.</i>					

Operativni cilj 2.2 će se ostvariti primjenom sljedećih aktivnosti:

2.2.1 Aktivnost: Povećati stepen inkluzije pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim mestima u javnoj upravi i pravosudnim organima

Strategija postavlja još jedan **cilj - povećavanje stepena participacije pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim položajima u institucijama**. Da bi to bilo ostvareno, neophodno je razmotriti mogućnosti značajnije inkluzije pripadnika **manjinskog naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica** na rukovodećim mjestima u javnoj upravi i pravosudnim

¹⁴ INFORMACIJA o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima državne uprave, organima lokalnih uprava, sudovima i Državnom tužilaštvu, jul 2015. godine

¹⁵ INFORMACIJA o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima državne uprave, organima lokalnih uprava, sudovima i Državnom tužilaštvu, jul 2015. godine

organima. Za to je neophodno vršiti sistematski preciznu i jasnu evidenciju na godišnjem nivou o broju pripadnika **manjina** koji su na rukovodećim mjestima u javnoj upravi i pravosudnim organima.

Ključni nosilac:Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Partner: Uprava za kadrove

Tabela indikatora uz operativni cilj 2.2

		Indikator:	2019	2020	2021	2022	2023
Operativni cilj 2.2	<i>Povećan stepen participacije pripadnika manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim pozicijama u javnoj upravi Crne Gore.</i>	<i>Broj pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim pozicijama u javnoj upravi Crne Gore povećan za 5% u odnosu na Informaciju iz 2015. godine</i>					
Aktivnost 2.2.1	<i>Povećati stepen inkluzije pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim mestima u javnoj upravi i pravosudnim organima</i>	<i>-Broj pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica zaposlenih na pozicijama visokog rukovodnog i ekspertske rukovodnog kadra u javnoj upravi i pravosudnim organima povećan za 5% u odnosu na Informaciju¹⁶ iz 2015. godinu</i>					

¹⁶ INFORMACIJA o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima državne uprave, organima lokalnih uprava, sudovima i Državnom tužilaštvu, jul 2015. godine

Strateški cilj u oblasti Kultura i identitet manjina

*Zakonom o kulturi*¹⁷ utvrđen je model ostvarivanja kulture na principima slobode stvaralaštva i poštovanja prava na kulturu, uz ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta i poštovanje kulturne različitosti. Podršku i podsticaj razvoja kulture Ministarstvo kulture obezbjeđuje na nekoliko načina. Jedan od prioriteta vidova podrške u kulturi, obezbjeđuje se putem sufinansiranja kulturno-umjetničkog stvaralaštva po osnovu javnog konkursa. Konkursi se objavljuju na godišnjem nivou. Pravo učešća u skladu sa zakonskim kriterijumima otvoreno je za sve učesnike na kulturnoj sceni Crne Gore, kao i pripadnike manjina. Selekciju projekata za sufinansiranje opredjeljuje kvalitet umjetničke produkcije, inovativnost u programskim sadržajima, reference realizatora kao i promocija multikulturalnih vrijednosti, doprinos očuvanju tradicije i sl. Značajan vid podrške obezbjeđuje se realizacijom posebnog Vladinog programa „Razvoj kulture na sjeveru“ , a koji se odnosi na 12 (dvanaest) opština sjevernog dijela Crne Gore, gdje većinski dio populacije čine pripadnici manjina.

*Zakon o zaštiti kulturnih dobara*¹⁸, kao jedan od osnovnih ciljeva zaštite, propisuje očuvanje kulturne raznolikosti kroz unaprjeđenje stanja i vrijednosti svih vrsta kulturnih dobara, njegovanje kreativnosti i razumijevanja različitih kultura i kulturnih slojeva, unaprjeđenje dijaloga među kulturama i religijama. Istim Zakonom propisano je da svako ima pravo da, pod jednakim uslovima, individualno ili kolektivno, koristi kulturna dobra, radi učešća u kulturnom životu, uživanja, naučnog napretka ili druge dobrobiti koja iz njega proističe, kao i da doprinosi njegovom obogaćivanju i očuvanju, te da je svako fizičko i pravno lice, uključujući i vjerske zajednice, dužno da poštuje kulturna dobra drugih, na isti način kao i svoja.

Ministarstvo kulture je u skladu sa članom 8 *Zakona o kulturi*, pripremio Program razvoja kulture, kroz mjere i aktivnosti za unaprjeđenje sektora kulture na nacionalnom i lokalnom nivou, kroz strateška pitanja od 2016. do 2020.godine koja se odnose na realizaciju mjera Ministarstva kulture u podsticanju razvoja kulturno-umjetničkog stvaralaštva, zaštite i očuvanja kulturne baštine, afirmaciju kulturnih identiteta koji odražavaju tradiciju i savremenost Crne Gore i druga pitanja od značaja za kontinuirani kulturni razvoj. Sastavni dio je Akcioni plan za 2017. godinu, u formi Izvještaja čiju je realizaciju utvrdila Vlada Crne Gore, a ovaj dokument između ostalog definiše aktivnosti, nosioce i dinamiku realizacije jednog od ciljeva – zaštita i promocija raznolikosti kulturnih izraza.

Transnacionalna, serijska nominacija venecijanskih utvrđenja od XVI do XVII vijeka, čiji je sastavni dio i Kotorska tvrđava, a koju su podnijele Italija, Hrvatska i Crna Gora prihvaćena je na 41. zasijedanju UNESCO¹⁹ Komiteta za svjetsku baštinu u Krakovu.

¹⁷Službeni list Crne Gore broj 49/08

¹⁸Sl.list Crne Gore"br. 49/10, 40/11

¹⁹engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* / Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija

Pored navedenog, pokrenuta je procedura pripreme Nominacionog dosijea za upis Bokeljške mornarice na Reprezentativnu listu nematerijalnih dobara UNESCO-a.

Opšta obaveza države u očuvanju i staranju o kulturnoj baštini dodatno je podignuta na veći nivo činjenicom da je njena struktura i multietnička i multikonfesionalna. Zbog toga je potrebno ustanoviti jasnu zakonsku normu koja se odnosi na kulturno nasljeđe različitih etničkih grupa i obavezu države da se podjednako stara o njemu kao i o kulturnom nasljeđu većine, uz apostrofiranje činjenice da se radi o ukupnom kulturnom blagu države Crne Gore. Na taj način će se, osim ukazivanja na pozitivnu obavezu države, podsticati širi društveni osjećaj o potrebi očuvanja ukupne kulturne baštine i spomeničnog fonda Crne Gore, sa svim njenim kulturnim, etničkim i etnološkim različitostima kao opštom vrijednošću.

Kada je riječ o kulturi i identitetu manjina, Strategijom je postavljen strateški cilj:

3.Očuvana kulturno-istorijska baština manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kao važan segment ukupnog kulturno-istorijskog nasljeđa Crne Gore.

Uokviru ovog strateškog cilja identifikovan je sljedeći operativni cilj:

3.1 Afirmacija kulturnih identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori podržana putem realizovanih mjera i aktivnosti državnih institucija.

Operativni cilj 3.1 će se ostvariti primjenom sljedećih aktivnosti:

3.1.1. Aktivnost: Obezbijediti institucionalnu podršku prilikom obilježavanja značajnih datuma manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i onih koji se tiču multikulturalnosti.

Obilježavanje značajnih datuma za manjinske narode, kao i datuma koji su od opšteg i univerzalnog značaja (npr. Dan ljudskih prava) predstavljaće posebno bogatstvo Crne Gore. Ovi datumi bi bili taksativno određeni i unaprijed predviđeni i predstavljali bi pravo i obavezu svih građana Crne Gore ali i institucija u njihovoj primjeni.

Ključni nosilac:Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Partner: nacionalni savjeti manjina i NVO-i, Fond za manjine i CEKUM

3.1.2. Aktivnost: Usvojiti Prijedlog Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola u cilju ostvarivanja prava i sloboda manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica zagarantovanih Ustavom Crne Gore

Radna grupa je već pripremila Predlog Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih i vjerskih simbola, a Strategijom se predviđa i neophodnost usvajanja predloženih rješenja i kasnije dosljedna primjena zakonskih normi.

Ključni nosilac:Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Partner: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo kulture i Skupština Crne Gore

3.1.3. Organizovati okrugli sto na temu – „Kulturne raznolikosti Crne Gore – nasljedstvo koje nas obogaćuje“

Cilj navedene aktivnosti je smanjenje etničke distance u Crnoj Gori.

Ključni nosilac:Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

3.1.4. Aktivnost: Promovisati i implementirati pozitivno-pravna rješenja iz oblasti upotrebe jezika i pisma pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na lokalnom nivou.

Nosilac: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Tabela indikatora uz operativni cilj 3.1

		Indikator:	2019	2020	2021	2022	2023
Operativni cilj 3.1	<i>Afirmacija kulturnih identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori podržana putem realizovanih mjera i aktivnosti državnih institucija.</i>	<i>Organizovati najmanje 24 manifestacije.</i>					
Aktivnost 3.1.1	<i>Obezbijediti institucionalnu podršku prilikom obilježavanja značajnih datuma manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i onih koji se tiču multikulturalnosti.</i>	<i>Nacionalne institucije u kontinuitetu podržavaju obilježavanje značajnih datuma manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i onih koji se tiču multikulturalnosti.</i>					
Aktivnost 3.1.2	<i>Usvojiti Prijedlog Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola.</i>	<i>Usvojen Zakon o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola u 2019. godini</i>					
Aktivnost 3.1.3.	<i>Organizovati okrugli sto na temu – „Kulturne raznolikosti</i>	<i>Organizovano 8 okruglih stolova</i>					

	<i>Crne Gore – nasljedstvo koje nas obogaćuje“</i>						
Aktivnost 3.1.4.	Promovisati i implementirati pozitivno-pravna rješenja iz oblasti upotrebe jezika i pisma pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na lokalnom nivou.	40% zaposlenih u lokalnim samoupravama, gdje pripadnici manjina čine većinu ili najmanje 5% stanovništva, je upoznato sa potrebom primjene pozitivno-pravnih rješenja iz oblasti upotrebe jezika i pisma manjina na lokalnom nivou					

Strateški cilj u oblasti **Politička participacija manjina**

Učešće ili zastupljenost pripadnika manjina u političkom i javnom životu Crne Gore ima uporište u postojećem zakonodavstvu. Ustav Crne Gore u članu 79, tačka 9 i 10 jemči pravo na autentičnu zastupljenost pripadnika manjina u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine znatan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije, kao i pravo na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave.

Između ostalih posebnih - manjinskih prava Ustavom se jemči i pravo na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije.

Zakonom o izboru odbornika i poslanika (koji je donijela Skupština Crne Gore 16 septembra 2011. godine) je na bliži način definisana ustavna garancija manjinama na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore.

Princip afirmativne akcije definisan izbornim zakonodavstvom se posebno ogleda u:

- mogućnosti manjeg broja kandidata na poslaničkim listama koju podnose grupe građana ili političke stranke koje predstavljaju manjinski narod ili manjinsku nacionalnu zajednicu;
- manji broj potpisa za potvrđivanje lista koje podnose grupe građana ili političke stranke koje predstavljaju manjinski narod ili manjinsku nacionalnu zajednicu;
- preferencijalni tretman kada nijedna izborna lista za izbor poslanika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice ne ispuni definisani cenzus od 3% ukupnog broja važećih glasova, a pojedinačno dobiju najmanje 0,7% važećih glasova, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata kao jedna – zbirna izborna lista sa ukupno dobijenim brojem važećih glasova, s tim što će se za obračun mandata priznavati zbrajanje koje obezbjeđuje osvajanje do tri mandata;

- za hrvatski narod u Crnoj Gori, u slučaju da ni jedna izborna lista za izbor poslanika iz reda ovog naroda ne ispuni gore navedene uslove, najuspješnija od tih lista sa najmanje 0,35% važećih glasova stiže pravo na jedan poslanički mandat.

Navedena prava koriste izborne liste pripadnika određenog-istog manjinskog naroda, odnosno određene-iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva u izornoj jedinici, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama je definisano da ako poslanici izabrani shodno principu afirmativne akcije, a u skladu sa izbornim zakonodavstvom smatraju da predloženi akt ili propis bitno zadire u interese tih manjina o tome će podnosilac predloga i ti poslanici usaglašavati stavove. Usaglašavanje se odnosi na: pitanja koja se odnose na promjene etničke strukture stanovništva suprotno članu 39 stav 1 ovog zakona; pitanja koja se odnose na sadržaje obrazovnih programa bez mišljenja Savjeta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica; pitanja koja se tiču očuvanja jezičkog i nacionalnog identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica” (član 29).

Opštinska izborna komisija za izbor odbornika, a Državna izborna komisija za izbor poslanika utvrđuje ukupan broj glasova koji je dobila svaka izborna lista i utvrđuje broj mandata koji pripada svakoj listi. Svako izornoj listi pripada broj mandata srazmjern broj dobijenih glasova. U raspodjeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 3% od ukupnog broja važećih glasova u izornoj jedinici. Izuzetno od ovoga, izborne liste za izbor poslanika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izornoj prijavi ili nazivu izborne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, a pojedinačno dobiju najmanje 0,7% važećih glasova, stižu pravo na učešće u raspodjeli mandata kao jedna - zbirna izborna lista sa ukupno dobijenim brojem važećih glasova, s tim što će se za obračun mandata priznavati zbrajanje koje obezbjeđuje osvajanje do tri mandata.

U slučaju da ni jedna od izbornih lista za izbor poslanika pripadnika hrvatskog naroda u Crnoj Gori ne ispuni uslove iz člana 94 stav 1 ovog člana i tačke 1 ovog stava, najuspješnija od njih, sa najmanje 0,35% važećih glasova stiže pravo na jedan poslanički mandat. Ovo pravo koriste izborne liste pripadnika određenog - istog manjinskog naroda, odnosno određene - iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva u izornoj jedinici, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva. Učešće izborne liste pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice u predizornoj koaliciji sa izbornim listama pripadnika drugog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice ili izbornim listama političkih stranaka ili grupa građana koje ne koriste pravo iz stava 2 ovog člana ne isključuje drugim podnosiocima izbornih lista tog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice pravo iz stava 2 ovog člana.

Izborne liste za izbor odbornika pripadnika određenog manjinskog naroda ili manjinske nacionalne zajednice, naznačenog u izornoj prijavi ili nazivu izborne liste, u slučaju da ni jedna od njih ne ispuni uslov iz stava 1 ovog člana, stiču pravo na učešće u raspodjeli mandata pojedinačno, sa dobijenim brojem važećih glasova. Ovo pravo koriste izborne liste pripadnika određenog-istog manjinskog naroda, odnosno određene-iste manjinske nacionalne zajednice, sa učešćem do 15% od ukupnog stanovništva na državnom nivou i sa učešćem od 1,5% do 15% od ukupnog stanovništva na teritoriji lokalnih samouprava, Glavnog grada i Opština u okviru Glavnog grada, odnosno Prijestonice, prema podacima sa posljednjeg popisa stanovništva.

Kada je riječ o političkoj participaciji manjina, Strategijom je postavljen strateški cilj:

4. Obezbijedeno autentično političko predstavljanje i participacija pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u političkom životu Crne Gore.

U okviru ovog strateškog cilja identifikovan je sljedeći operativni cilj:

4.1 Manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice su osnažene za učešće u političkom životu Crne Gore kroz dalji razvoj referentnog normativnog okvira i putem edukacija pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Operativni cilj 4.1 će se ostvariti primjenom sljedećih aktivnosti:

4.1.1. Aktivnost: Definisati prijedlog promjene izbornog zakonodavstva u dijelu autentičnog političkog predstavljanja albanskog manjinskog naroda i romske zajednice, odnosno zastupljenosti u Skupštini Crne Gore

Postojeći zakonski okvir otklonio je nedostatke u pogledu ustavnog osnova za **rješenje pitanja autentične zastupljenosti i afirmativne akcije u političkoj reprezentaciji manjina**. Iako su zakonski propisi usklađeni sa najvišim normativnim standardima, cilj i ove Strategije mora biti pospješivanje političke participacije manjina. S tim u vezi je neophodno razmotriti mogućnost i formirati konkretan prijedlog promjene izbornog zakonodavstva (Zakona o izboru odbornika i poslanika) autentičnog političkog predstavljanja romske zajednice.

Ključni nosilac: Albanski i Romski nacionalni savjet

Partner: Skupština Crne Gore

4.1.2. Aktivnost: Edukovati pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica manjina o značaju političke participacije.

Takođe je neophodno nastaviti sa edukacijama pripadnika manjina o značaju političke participacije i učešća u političkom dijalogu, izbornim procesima kao i političkim prilikama uopšte.

Ključni nosilac: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Partneri: Fakultet političkih nauka

Tabela indikatora uz operativni cilj 4.1

		Indikator:	2019	2020	2021	2022	2023
Operativni cilj 4.1	<i>Manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice su osnažene za učešće u političkom životu Crne Gore kroz dalji razvoj referentnog normativnog okvira i putem edukacija predstavnika manjina.</i>	<i>Povećan broj edukovanih pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica o značaju političke participacije u odnosu na podatke iz 2018. godine</i>					
Aktivnost 4.1.1	<i>Definisati prijedlog promjene izbornog zakonodavstva u dijelu autentičnog političkog predstavljanja romske zajednice.</i>	<i>Definisati prijedlog izmjene izbornog zakonodavstva</i>					
Aktivnost 4.1.2	<i>Edukovati pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica o značaju političke participacije.</i>	<i>200 pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica je edukovano o značaju političke participacije</i>					

Strateški cilj u dijelu seta specifičnih mjera usmjerenih na podizanje nivoa svijesti manjina i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina

Strategija predviđa i niz posebnih instrumenata i mjera kako bi se njihovom realizacijom podigli kapaciteti praćenja stanja prava manjina ali i svijesti manjina o njihovom statusu, pravima i obavezama.

Strategijom je u ovom dijelu prepoznat sljedeći strateški cilj:

5. Uspostavljen efikasan sistem monitoringa ostvarivanja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori i podići nivo njihove svijesti o sopstvenom statusu, pravima i obavezama u skladu sa međunarodnim standardima i pozitivnim pravom Crne Gore.

U okviru ovog strateškog cilja identifikovani su sljedeći operativni ciljevi:

5.1 Podignut nivo svijesti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina

Operativni cilj 5.1 će se ostvariti primjenom sljedećih aktivnosti:

5.1.1. Aktivnost: Implementirati antidiskriminacione kampanje za smanjivanje stepena etničke distance.

Antidiskriminaciona kampanja mora biti konstantna i mora se sprovoditi na svim nivoima. Naročito mora biti izražena u odnosu na djecu i mlade kako bi što prije formirali svijest o štetnosti svih oblika diskriminacije.

Ključni nosilac:Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Partner: nacionalni savjeti manjina

5.1.2. Aktivnost: Implementirati kampanje za promociju prava iz Zakona o manjinskim pravima i slobodama i Zakona o izboru, upotrebi i isticanju nacionalnih simbola.

Faktičko stanje je pokazalo da veliki broj naših građana ne posjeduje ni osnovnu sliku o svojim ljudskim i manjinskim pravima (ali i obavezama). Edukacija je jedini način na osnovu kojeg se takvo stanje može promijeniti.

Ključni nosilac: Ministarstvo za ljudska i manjinska

Partner: Nacionalni savjeti manjina

5.1.3 Aktivnost: Implementirati treninge za senzibilisanje zaposlenih u javnoj upravi i pravosudnim organima o manjinskim pravima.

Zaposleni u javnoj upravi i pravosudnim organima takođe imaju posebnu obavezu da se sa neophodnim nivoom osjećaja i predusretljivosti ponašaju prema svim licima sa posebnim obzirom u odnosu na pripadnike manjina.

Ključni nosilac: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Partner: Zaštitnik ljudskih prava i sloboda

Partner: NVO-i

5.1.4 Aktivnost: Implementirati treninge za jačanje kapaciteta Ministarstva za ljudska i manjinska prava, kao i drugih institucija koja se bave pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, ali i nacionalnih manjinskih savjeta i nevladinih organizacija za kvalitetan monitoring ostvarivanja i primjenu ljudskih prava manjina.

Strategija predviđa jačanje administrativnih i tehničkih kapaciteta svih relevantnih tijela koja se bave zaštitom ljudskih i manjinskih prava. Ovdje je posebno skrenuta pažnja na kapacitete Ministarstva za ljudska i manjinska prava kao krovne institucije nadležne za zaštitu manjinskih prava ali i sprovođenje manjinske politike. Pored toga, zbog značaja koji imaju za cijelo društvo, potrebno je pospješiti jačanje nacionalnih savjeta ali i za ovu temu relevantnih organizacija civilnog društva.

Ključni nosilac: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Partneri: Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Nevladine organizacije

5.1.5 Aktivnost: Sistematski pratiti ključne indikatore koji se tiču mjerenja stepena etničkog distanciranja i međunacionalnih odnosa u Crnoj Gori.

Iako Crna Gora, kao što smo mogli vidjeti iz Analize stanja, nema značajno izraženo etničko distanciranje, ova se mjera mora sprovoditi kako bismo sve vrijeme imali jasnu sliku o etničkom i međunacionalnom skladu u Crnoj Gori.

Ključni nosilac: Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

Partner: Uprava za kadrove, nacionalni savjeti manjina i NVO-i

Tabela indikatora uz operativni cilj 5.1.

		Indikator:	2019	2020	2021	2022	2023
Operativni cilj 5.1	<i>Podignut nivo svijesti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina.</i>	<i>Povećan broj obuka u cilju podizanja nivoa svijesti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i generalne javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina</i>					
Aktivnost 5.1.1	<i>Implementirati antidiskriminacione kampanje za smanjivanje stepena etničke distance.</i>	<i>Međuetnička distanca smanjena za 10% u odnosu na podatke iz Analize trenutnog stanja koja je prikazana u Strategiji (Grafikon 3. i 4.)</i>					
Aktivnost 5.1.2	<i>Implementirati kampanje za promociju prava iz Zakona o manjinskim pravima i slobodama i Zakona o izboru, upotrebi i isticanju nacionalnih simbola.</i>	<i>Približno 1/3građana Crne Gore informisano o zakonskim pravima iz Zakona o manjinskim pravima i slobodama i Zakona o izboru, upotrebi i isticanju nacionalnih simbola.</i>					
Aktivnost 5.1.3	<i>Implementirati treninge za senzibilisanje zaposlenih u javnoj upravi i pravosudnim organima o manjinskim pravima.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • organizovati 2 treninga/obuke zaposlenih u javnoj upravi u cilju senzibilisanja u vezi sa pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica • organizovati 2 treninga/obuke za zaposlene u pravosuđu u cilju senzibilisanja u vezi sa pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica 					
Aktivnost 5.1.4	<i>Implementirati treninge za jačanje kapaciteta Ministarstva za ljudska i manjinska prava, kao i drugih institucija koja se bave pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, ali i nacionalnih manjinskih savjeta i nevladinih organizacija</i>	<i>-Edukovano 150 predstavnika MLJMP-a, drugih institucija, nacionalnih savjeta manjina i NVO-a</i>					

	<i>za kvalitetan monitoring ostvarivanja i primjenu ljudskih prava manjina.</i>						
Aktivnost 5.1.5.	<i>Sistematski pratiti ključne indikatore koji se tiču mjerenja stepena etničkog distanciranja i međunacionalnih odnosa u Crnoj Gori.</i>	<i>Evidencija ključnih indikatora sa pratećim statističkim podacima se produkuje na godišnjem nivou kontinuirano.</i>					

VII SPROVOĐENJE, PRAĆENJE I FINANSIRANJE STRATEGIJE

Strategija je usklađena sa uočenim potrebama i izazovima i sadrži opšte i posebne ciljeve postavljene kao smjernice za kreiranje javnih politika usmjerenih na uklanjanju svih oblika diskriminacije prema pripadnicima manjina.

Strategija obuhvata petogodišnji period, a biće realizovana kroz jednogodišnje ili višegodišnje akcione planove. Akcionim planovima će se precizirati prioritetne mjere i aktivnosti koje treba sprovesti u toj i/ili narednim godinama. Za realizaciju aktivnosti predviđenih Strategijom i akcionim planovima, kao i za monitoring i prikupljanje podataka biće zadužena **Komisija za praćenje sprovođenja Strategije manjinske politike i izradu odgovarajućih izvještaja, analiza i informacije**, a koju će sačinjavati predstavnici:

- Ministarstva za ljudska i manjinska prava;
- Ministarstva finansija;
- Ministarstva pravde;
- Ministarstva unutrašnjih poslova;
- Ministarstva prosvjete;
- Ministarstva kulture;
- Ministarstva javne uprave;
- Ministarstva sporta;
- Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava;
- Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina;
- Savjeta manjinskih naroda;
- Zavoda za statistiku Crne Gore;
- Uprave za kadrove;
- Zajednice opština Crne Gore;
- Univerziteta Crne;
- Javnog servisa – RTCG;
- Manjinski nacionalni savjeti i
- Nevladine organizacije.

Komisiju za praćenje sprovođenja Strategije manjinske politike i izradu odgovarajućih izvještaja, analiza i informacije **Nacionalnog koordinatora za praćenje sprovođenja Strategije**, koji će predsedavati radom Komisije, će imenovati Vlada Crne Gore.

Zadaci Komisije su:

1. izrada akcionih planova za primjenu strategije i njihovo dostavljanje Vladi Crne Gore na usvajanje;
2. monitoring implementacije Strategije;
3. predlaganje izmjena i dopuna strategije shodno uočenoj potrebi;
4. izrada odogovarajućih informacija i analiza i njihovo dostavljanje Vladi Crne Gore;

5. izrada periodičnih, tematskih, obaveznog godišnjeg i finalnog izvještaja o implementaciji Strategije i njihovo dostavljanje Vladi Crne Gore na usvajanje.

U cilju efikasnijeg obavljanja svojih aktivnosti, Komisija može pozvati predstavnike organa javnih uprava i drugih institucija, predstavnike nevladinih organizacija, kao i predstavnike lokalnih uprava, da učestvuju u radu Komisije, bez prava odlučivanja. Takođe, kao posmatrači u radu Komisije, bez prava odlučivanja, mogu učestvovati i predstavnici Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao i relevantnih međunarodnih organizacija, prije svih SE, EU i UN.

U dijelu monitoringa, Komisija će pratiti realizaciju predviđenih mjera i aktivnosti iz ove strategije, postizanje projektovanih rezultata implementacije, uz primjenu potrebnih korekcija. U tu svrhu, Komisija će održavati kvartalne konsultativne sastanke, prema potrebi pripremati periodične i posebne tematske izvještaje, kao i obavezni godišnji izvještaj, te shodno potrebi pripremati odgovarajuće informacije i analize koje će dostavljati Vladi Crne Gore.

Dodatno, monitoring tijelo će, u okviru svog rada, pratiti razvijanje dijaloga i savjetodavne uloge organizacija civilnog društva, kroz konsultacije predviđene tokom izrade akcionih planova za implementaciju Strategije.

Evaluacija strategije će se vršiti nakon prve dvije godine njene implementacije od strane nezavisnog eksperta, kao i nakon okončanja njene implementacije u cjelini. Izvještaji o evaluaciji će biti dio izvještaja o implementaciji Strategije, koji će biti dostavljeni Vladi Crne Gore.

Za objedinjavanje podataka, informacija, pisanje analiza i izvještaja, u okviru implementacije Strategije manjinske politike, zaduženo je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

Za potrebe implementacije Strategije manjinske politike planirana su sredstva u iznosu od najmanje 300,000.00 € .

Sredstva za realizaciju Strategije će se obezbjediti kroz sljedeće izvore:

- budžet Crne Gore u iznosu od najmanje 300,000.00 €, i
- drugih izvora.

**CRNA GORA
MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA**

**AKCIONI PLAN
ZA SPROVOĐENJE STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE 2019-2023
ZA 2019. I 2020. GODINU**

Podgorica, jun 2019. godine

Izrazi koji se u ovom AP koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju iste izraze u ženskom rodu.

Oblast 1.	OBRAZOVANJE		
STRATEŠKI CILJ	<i>Unaprijeđeno poštovanje principa multikulturalnosti i multietničnosti u obrazovnom sistemu Crne Gore u skladu sa međunarodnim i nacionalnim standardima, kroz dalje jačanje kapaciteta obrazovnih ustanova i primjene principa afirmativne akcije.</i>		
Operativni Cilj - 1.1.	<i>Uspostavljanje normativnih i resursno – tehničkih pretpostavki za izučavanje jezika manjina u obrazovnim ustanovama u Crnoj Gori, kao i unaprijeđen multikulturalni i multietnički karakter obrazovnih kurikuluma u Crnoj Gori.</i>		
Indikatori učinka 1. Porast broja dostupnih udžbenika za izučavanje albanskog jezika;	Polazna vrijednost 2019	Srednja vrijednost 2020	Ciljna vrijednost 2023
	1. Nema dostupnih udžbenika	1. Obezbijeđeno 5000 udžbenika	1. Obezbijeđeno 10000 udžbenika
Opis trenutnog stanja	Opis željenog stanja		
Nema dostupnih udžbenika za izučavanje albanskog jezika.	Odštampati i distribuirati 5.000 udžbenika za izučavanje albanskog jezika		

Aktivnost 1.1.1.	Uvesti albanski jezik i književnost kao izborni predmet u dvojezičnim osnovnim školama		
Indikator	Uveden albanski jezik i književnost kao izborni predmet u dvojezičnim osnovnim školama		
Nosilac	Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava		
Vremenski okvir	od III do IV kvartala 2019.		
Sredstva	Redovna budžetska sredstva MP		
Aktivnost 1.1.2.	Obezbijediti udžbenike i prateća nastavna sredstva za izučavanje albanskog jezika kao jezika sredine.		
Nosilac	Ministarstvo prosvjete		
Partneri	Zavod za udžbenike, Nacionalni Savjeti manjina		
Vremenski okvir	od IV kvartala 2019. do IV kvartala 2020.		
Indikator	1. Odštampano i distribuirano 5.000 udžbenika za izučavanje albanskog jezika		
Sredstva	10 000 eura, Budžet MP		
Aktivnost 1.1.3.	U obavezan dio kurikuluma iz predmeta maternji jezik i književnost, istorija, umjetnost, likovna i muzička umjetnost uvesti sadržaje koji pospješuju međuetničku toleranciju i suživot.		
Indikator	1. Usvojen inovirani nastavni plan i program sa kurikulumom dopunjenim sadržajima u oblasti književnosti, istorije, umjetnosti, likovne i muzičke umjetnosti, maternjeg jezika, kojima se pospješuje međuetnička tolerancija i suživot za osnovne i srednje škole.		
Nosilac	Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava		
Partneri	Zavod za školstvo, Zavod za udžbenike, Nacionalni Savjet manjina		
Vremenski okvir	od III do IV kvartala 2019.		
Sredstva	10 000 eura Budžet MP		
Operativni cilj - 1.2.	<i>Osnaženi kapaciteti institucija i obrazovnih ustanova u funkciji ostvarivanja prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.</i>		
Indikatori učinka:	<i>Polazna vrijednost 2019</i>	<i>Srednja vrijednost 2020</i>	<i>Ciljna vrijednost 2023</i>
<i>Povećanje procenta obučanih nastavnika za senzibilan rad sa pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica</i>	<i>Broj zaposlenih nastavnika u osnovnim i</i>	<i>Obučeno 15% nastavnika, u odnosu na broj</i>	<i>Obučeno 30% nastavnika, u odnosu na broj</i>

	<i>srednjim školama školske 2018/19</i>	<i>nastavnika zaposlenih školske 2018/19</i>	<i>nastavnika zaposlenih školske 2018/19</i>
Opis trenutnog stanja	Opis željenog stanja		
Broj aktivno zaposlenih nastavnika školske 2018/19 u osnovnim i srednjim školama je 7143.	<p>Obučeno najmanje 1000 aktivnih nastavnika/nastavnica osnovnih i srednjih škola u oblasti poznavanja ljudskih prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.</p> <p>Realizovano najmanje 4 međunarodnih konferencija/edukacija/projekata u oblasti obrazovanja</p> <p>Potpisana najmanje 2 (dva) Memoranduma o saradnji između crnogorskih obrazovnih ustanova i obrazovnih ustanova zemalja iz okruženja, kojim bi bile dogovorene kvote za upis studenata u matičnim zemljama</p>		
Aktivnost 1.2.1.	Kontinuirano sprovoditi obuke nastavnika značajnih predmeta iz oblasti ljudskih i manjinskih prava sa ciljem povećanja senzibilnosti i znanja iz oblasti zaštite prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica		
Indikator	Obučeno najmanje 15% aktivnih nastavnika osnovnih i srednjih škola u oblasti poznavanja ljudskih prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.		
Nosilac	Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava		
Vremenski okvir	Kontinuirano (od III kvartala 2019.)		
Sredstva	15 000 eura		
Aktivnost 1.2.2.	Jačati saradnju između obrazovnih ustanova, radnika i učenika sa obrazovnim ustanovama, radnicima i učenicima iz drugih zemalja.		
Indikator	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizovano najmanje 4 međunarodnih konferencija/edukacija/projekata u oblasti obrazovanja 2. Potpisana najmanje 2 Memoranduma o saradnji između crnogorskih obrazovnih ustanova i obrazovnih ustanova zemalja iz okruženja, kojim bi bile dogovorene kvote za upis studenata u matičnim zemljama 		

Nosilac	Ministarstvo prosvjete		
Partneri	Zavod za školstvo, Centar za stručno obrazovanje, Nacionalni Savjeti manjina		
Vremenski okvir	Kontinuirano (od I kvartala 2019.)		
Sredstva	50 000 Budžet MP		
Aktivnost 1.2.3.	Stipendirati studente u cilju obezbjeđivanja deficitarnih kadrova za potrebe obrazovanja na albanskom jeziku.		
Indikator	1. Broj dodijeljenih stipendija za izučavanje albanskog jezika povećan za 100% u odnosu na dodijeljene stipendije akademske 2015/16. godine (stipendirano 6 studenata)		
Nosilac	Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava		
Partneri	Nacionalni Savjeti manjina		
Vremenski okvir	od III do IV kvartala 2020.		
Sredstva	20 000 eura, Budžet MP		
Oblast 2.	ZAPOŠLJAVANJE		
STRATEŠJI CILJ	<i>Oснаžena duštveno-ekonomska integracija pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorskom društvu putem implemetacije postojećih normativnih rješenja i instrumenata zapošljavanja</i>		
Operativni Cilj - 2.1.	<i>Implementiran princip afirmativne akcije definisan normativnim okvirom u cilju pospješivanja zapošljavanja pripadnika manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica.</i>		
Indikator učinka: Povećanje procenta zaposlenih pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnoj upravi	Polazna vrijednost 2019 <i>Prema informaciji iz 2015 godine: 16,48%</i>	Srednja vrijednost 2020 <i>Povećanje od 5% u odnosu na podatke iz 2015</i>	Ciljna vrijednost 2023 <i>Povećanje od 10% u odnosu na podatke iz 2015</i>
Opis trenutnog stanja	Opis željenog stanja		
Ministartvo za ljudska i manjinska prava je jula 2015. godine izradilo Informaciju o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima državne	Povećan broj zaposlenih pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima i organima		

uprave, organima lokalnih uprava, sudovima i Državnom tužilaštvu. Prema navedenom istraživanju nacionalna struktura zaposlenih (brojčano i procentualno) u državnim organima i organima državne uprave: Od ukupnog broja od 6,808 upitnika u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 5.590 (82,11%), Srbi 497 (7,30%), Albanci 90 (1,32%), Bošnjaci 333 (4,89%), Muslimani 149 (2,19%), Romi 2 (0,03%), Hrvati 27 (0,40), ostali 24 (0,35%) i nije se izjasnilo 96 (1,41). Takođe, prema navedenoj informaciji, nacionalna struktura zaposlenih (brojčano i procentualno) u organima lokalne uprave je sljedeća: Crnogorci 1748 (57,58%), Srbi 628 (20,69%), Albanci 172 (5,67%), Bošnjaci 229 (7,54%), Muslimani 84 (2,77%), Romi 0 (0,00%), Hrvati 47 (1,55%), ostali 15 (0,49%).

Izvestaj 2016

Informacija o zastupljenosti manjina u Upravi policije

Od ukupnog broja od 3.377 upitnika, u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 2.803 (83,00%), Srbi 223 (6,60%), Bošnjaci 172 (5,09%), Muslimani 84 (2,49%), Albanci 45 (1,33%), Romi 3 (0,09%), Hrvati 3 (0,09%), ostali 5 (0,15%), dok njih 39 (1,15%) se nije izjasnilo o nacionalnoj pripadnosti. Izvještaj o razvoju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u 2016. godini.

IZVESTAJ 2017

Informacija o zastupljenosti manjina u Centru za socijalni rad, Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu i Zavodu za zapošljavanje Crne Gore

Od ukupnog broja od 486 upitnika, u nacionalnom smislu, zaposleni su se izjasnili kao: Crnogorci 353 (72,63%), Srbi 37 (7,61%), Bošnjaci 49 (10,08%), Muslimani 11 (2,26%), Albanci 13 (2,67%),

javnih uprava za 5% odnosu na Informaciju²⁰ iz 2015. godinu.

²⁰ INFORMACIJA o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima državne uprave, organima lokalnih uprava, sudovima i Državnom tužilaštvu, jul 2015. godine

Romi 1 (0,21%), Hrvati 3 (1,03 %), ostali 3 (0,62%), dok njih 11 (2.26%) se nije izjasnilo o nacionalnoj pripadnosti.			
Aktivnost 2.1.1.	Primijeniti pozitivna pravna rješenja koje se tiču ravnomjernog zapošljavanja pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.		
Indikator	1. Broj zaposlenih pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica povećan za 5% u odnosu na Informaciju iz 2015. godine		
Nosilac	Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava		
Partneri u realizaciji	Uprava za kadrove		
Vremenski okvir	Kontinuirano (od IV kvartala 2019.)		
Sredstva	10.000 - Budžet CG		
Operativni Cilj - 2.2.	Povećan stepen participacije pripadnika manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim pozicijama u javnoj upravi Crne Gore.		
Indikator učinka:	Polazna vrijednost 2019. godina	Srednja vrijednost 2020. godina	Ciljna vrijednost 2023. godina
Povećanje procenta zaposlenih pripadnika manjinskih naroda ili drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim pozicijama u javnoj upravi Crne Gore	Vidjeti tabelu broj 1. u prilogu	Povećanje procenta zaposlenih za 2,5% u odnosu na podatke iz 2015. godine	Povećanje procenta zaposlenih za 5% u odnosu na podatke iz 2015. godine
Opis trenutnog stanja		Opis željenog stanja	
Polazne vrijednosti su prikazane u tabeli br. 1, koja se nalazi u prilogu ovog dokumenta. U skladu sa Programom rada Ministarstva za ljudska i manjinska prava za 2018. godinu i Akcionim planom za Poglavlje 23. „Pravosuđe i temeljna prava,, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Uprava za kadrove trenutno sprovode istraživanje u cilju prikupljanja podataka za izradu Informacije o zastupljenosti		Broj pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica zaposlenih na pozicijama visokog rukovodnog i ekspertske rukovodnog kadra u javnoj upravi povećan za 2,5% u odnosu na Informaciju ²¹ iz 2015. godine	

²¹ INFORMACIJA o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima državne uprave, organima lokalnih uprava, sudovima i Državnom tužilaštvu, jul 2015. godine

<i>manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima javnih uprava, službama Predsjednika Crne Gore, Skupštine Crne Gore, Vlade Crne Gore, sudovima, državnom tužilaštvu i organima lokalne samouprave.</i>	
Aktivnost 2.2.1.	Sprovesti istraživanje u cilju prikupljanja podataka za izradu Informacije o zastupljenosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u državnim organima, organima javnih uprava, službama Predsjednika Crne Gore, Skupštine Crne Gore, Vlade Crne Gore, sudovima, državnom tužilaštvu i organima lokalne samouprave.
Indikator	Realizovano istraživanje
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Uprava za kadrove
Vremenski okvir	Od I do IV kvartala 2020. godine
Sredstva	Redovna budžetska sredstva MLJMP
Aktivnost 2.2.2.	Povećati stepen inkluzije pripadnika pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na rukovodećim mjestima u javnoj upravi i pravosudnim organima.
Indikator	1. Broj pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica zaposlenih na pozicijama visokog rukovodnog i ekspertske rukovodnog kadra u javnoj upravi povećan za 2,5% u odnosu na informaciju iz 2015. godine
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri	Uprava za kadrove
Vremenski okvir	Kontinuirano (od III kvartala 2019.)
Sredstva	18.000 – Budžet Crne Gore

Oblast 3.	KULTURA I IDENTITET		
STRATEŠKI CILJ	<i>Očuvana kulturno-istorijska baština manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica kao važan segment ukupnog kulturno-istorijskog nasljeđa Crne Gore.</i>		
Operativni Cilj - 3.1.	<i>Afirmacija kulturnih identiteta manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori podržana putem realizovnih mjera i aktivnosti državnih institucija.</i>		
Indikatori učinka:	<i>Polazna vrijednost 2019.</i>	<i>Srednja vrijednost 2020</i>	<i>Ciljna vrijednost 2023</i>
<i>Porast obilježenih značajnih datuma iz istorije i tradicije manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica</i>	<i>Broj organizovanih manifestacija</i> 8	<i>Broj organizovanih manifestacija</i> 16	<i>Broj organizovanih manifestacija</i> 24
Opis trenutnog stanja	Opis željenog stanja		
<p>Vlada Crne Gore je utvrdila Prijedlog <i>Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola</i>, 17. novembra 2018. godine.</p> <p>Povodom 8. aprila, svjetskog dana Roma, svake godine se organizuje manifestacija.</p> <p>Povodom obilježavanja desetogodišnjice obnove državne nezavisnosti Crne Gore, a kao doprinos važnosti dijaloga i razmjeni stručnih mišljenja o stepenu uvažavanja kulturne raznolikosti u Crnoj Gori, MLJMP je rganizovalo u maju 2016. godine okrugli sto na temu „Kulturne raznolikosti Crne Gore - nasljedstvo koje nas obogaćuje”.</p> <p>CEKUM je u prethodnom periodu organizovao više kulturnih događaja, objavio više knjiga i časopisa i dao podršku mnogim NVO i pojedincima koji se bave promocijom i zaštitom kulture manjinskih naroda Crne Gore. Takođe je imao preko deset koncerata klasične i etno muzike, realizovao dva dokumentarna filma o znamenitim ličnostima predstavnicima manjinska kulture.</p>	Organizovano najmanje 16 manifestacija.		

Aktivnost 3.1.1.	Obezbijediti institucionalnu podršku prilikom obilježavanja značajnih datuma manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i onih koji se tiču multikulturalnosti.
Indikator	Broj obilježenih značajnih datuma manjina i onih koji se tiču multikulturalnosti
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri	Nacionalni saveti, NVO, CEKUM, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava
Vremenski okvir	Kontinuirano (od I kvartala 2019.)
Sredstva	30.000 – Budžet Crne Gore
Aktivnost 3.1.2.	Usvojiti Prijedlog <i>Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola u cilju ostvarivanja prava i sloboda manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica zagwarantovanih Ustavom Crne Gore</i>
Indikator	Usvojen Prijedlog <i>Zakona o izboru, upotrebi i javnom isticanju nacionalnih simbola.</i>
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri u realizaciji	MUP, Ministarstvo kulture, SKUPŠTINA CG
Vremenski okvir	Od I do III kvartala 2019. godine
Sredstva	5.000 – Budžet Crne Gore
Aktivnost 3.1.3.	Organizovati okrugli sto na temu- „Kulturne raznolikosti Crne Gore - nasljedstvo koje nas obogaćuje”
Indikator	Organizovana 4 okrugla stola
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri	Nacionalni manjinska savjeti
Vremenski okvir	od III kvartala 2019. do IV kvartala 2020
Sredstva	3.000,00 eura, Budžet MLJMP
Aktivnost 3.1.4.	Promovisati i implementirati pozitivno-pravna rješenja iz oblasti upotrebe jezika i pisma pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica na lokalnom nivou
Indikator	40% zaposlenih u lokalnim samoupravama, gdje pripadnici manjina čine većinu ili najmanje 5% stanovništva, je upoznato o potrebi primjene pozitivno-pravnih rješenja iz oblasti upotrebe jezika i pisma manjina na lokalnom

	nivou		
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava		
Partneri	Ministarstvo javne uprave ZO, LS		
Vremenski okvir	Kontinuirano (od I kvartala 2019.)		
Sredstva	30.000 – Budžet Crne Gore		
Oblast 4.	POLITIČKA PARTICIPACIJA		
STRATEŠKI CILJ	<i>Obezbijeđeno autentično političko predstavljanje i participacija pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u političkom životu Crne Gore.</i>		
Operativni Cilj - 4.1.	<i>Manjinski narodi i druge manjinske nacionalne zajednice su osnažene za učešće u političkom životu Crne Gore kroz dalji razvoj referentnog normativnog okvira i putem edukacija pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.</i>		
Indikator učinka:	<i>Polazna vrijednost 2019</i>	<i>Srednja vrijednost 2020</i>	<i>Ciljna vrijednost 2023</i>
Povećan broj edukovanih pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica o značaju političke participacije u odnosu na podatke iz 2018. godine	60	120	200
Opis trenutnog stanja	Opis željenog stanja		
<p>Trenutno u Skupštini Crne Gore romska zajednica nema svog predstavnika, dok na osnovu principa afirmativne akcije albanska manjina je na posljednjim parlamentarnim izborima osvojila samo jedan mandat.</p> <p>MLJMP kontinuirano organizuje edukacije za mlade pripadnike romske i egipćanske populacije za osnaživanje za participaciju u političkom životu sa posebnim akcentom na žene. Tokom 2018. godine navedene edukacije su organizovane u Nikšiću (11.10.2018.), Podgorici (21.11.2018.) i u Tivtu (26.11.2018.), na kojima je prisustvovalo 60 osoba.</p>	<p>Definisan prijedlog izmjene izbornog zakonodavstva u dijelu autentičnog političkog predstavljanja manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.</p> <p>120 pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica je edukovano o značaju političke participacije</p>		

Aktivnost 4.1.1.	Definisati prijedlog izmjene izbornog zakonodavstva u dijelu autentičnog političkog predstavljanja romske zajednice i albanske manjine, odnosno zastupljenosti u Skupštini Crne Gore
Indikator	Definisan prijedlog izmjene izbornog zakonodavstva
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri u realizaciji	Skupština CG, Albanski nacionalni savjet, Romski nacionalni savjet i dr.
Vremenski okvir	Od III do IV kvartala 2019.
Sredstva	5.000 – Budžet Crne Gore
Aktivnost 4.1.2.	Edukovati pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica o značaju političke participacije.
Indikator	200 pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica je edukovano o značaju političke participacije
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri	Fakultet političkih nauka
Vremenski okvir	Kontinuirano (od III kvartala 2019.)
Sredstva	Redovna budžetska sredstva MLJMP

SPECIFIČNE MJERE							
STRATEŠKI CILJ	<i>Uspostavljen efikasan sistem monitoringa ostvarivanja prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori i podići nivo njihove svijesti o sopstvenom statusu, pravima i obavezama u skladu sa međunarodnim standardima i pozitivnim pravom Crne Gore.</i>						
Operativni Cilj - 5.1.	<i>Podignut nivo svijesti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i opšte javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina.</i>						
Indikatori učinka:	<table border="1"> <thead> <tr> <th><i>Polazna vrijednost 2019</i></th> <th><i>Srednja vrijednost 2020</i></th> <th><i>Ciljna vrijednost 2023</i></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td><i>Organizovana 2 treninga</i></td> <td><i>Organizovana 4 treninga</i></td> <td><i>Organizovano 8 treninga</i></td> </tr> </tbody> </table>	<i>Polazna vrijednost 2019</i>	<i>Srednja vrijednost 2020</i>	<i>Ciljna vrijednost 2023</i>	<i>Organizovana 2 treninga</i>	<i>Organizovana 4 treninga</i>	<i>Organizovano 8 treninga</i>
<i>Polazna vrijednost 2019</i>	<i>Srednja vrijednost 2020</i>	<i>Ciljna vrijednost 2023</i>					
<i>Organizovana 2 treninga</i>	<i>Organizovana 4 treninga</i>	<i>Organizovano 8 treninga</i>					
<i>Povećan broj obuka u cilju podizanja nivoa svijesti pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i generalne javnosti o statusu, pravima i obavezama manjina za</i>							
Opis trenutnog stanja	Opis željenog stanja						
U cilju jačanja kapaciteta i podizanja svijesti o značaju integracije manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorsko društvo, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je organizovalo obuke za članove Radne grupe za izradu i praćenje sprovođenja Strategije manjinske politike i akcionih planova, kao i praćenje sprovođenja preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope vezano za Okvirnu konvenciju o pravima nacionalnih manjina i Evropsku povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima i drugih međunarodnih dokumenata iz ove oblasti.	Organizovati trening za 30 zaposlenih u javnoj upravi i 30 zaposlenih u pravosuđu za senzibilan rad sa manjinama Organizovati trening za 150 zaposlenih za jačanje kapaciteta Ministarstva za ljudska i manjinska prava, kao i drugih institucija koje se bave pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, ali i nacionalnih manjinskih savjeta i nevladinih organizacija za kvalitetan monitoring ostvarivanja i primjenu ljudskih prava manjina.						
Aktivnost 5.1.1.	Implementirati antidiskriminacione kampanje za smanjivanje stepena etničke distance.						
Indikator	Međuetnička distanca smanjena za 10% u odnosu na podatke iz Analize trenutnog stanja koja je prikazana u						

	Strategiji manjinska politike (Grafikon 3. i 4.)
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri	Nacionalni savjeti manjina
Vremenski okvir	Od III kvartala 2019. do I kvartala 2020. godine
Sredstva	30.000 – Budžet Crne Gore
Aktivnost 5.1.2.	Implemetirati kampanje za promociju prava iz <i>Zakona o manjinskim pravima i slobodama</i> i <i>Zakona o izboru, upotrebi i isticanju nacionalnih simbola</i> .
Indikator	Približno 1/3 građana Crne Gore informisano o zakonskim pravima iz Zakona o manjinskim pravima i slobodama i Zakona o izboru, upotrebi i isticanju nacionalnih simbola.
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri	Nacionalni savjeti manjina
Vremenski okvir	Od III kvartala 2019. do IV kvartala 2020. godine Od III kvartala 2020. do IV kvartala 2020. godine
Sredstva	Budžet Crne Gore
Aktivnost 5.1.3	Implementirati treninge za senzibilisanje zaposlenih u javnoj upravi i pravosudnim organima o manjinskim pravima.
Indikator	<ul style="list-style-type: none"> • organizovati 2 treninga/obuke zaposlenih u javnoj upravi u cilju senzibilisanja u vezi sa pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica • organizovati 2 treninga/obuke za zaposlene u pravosuđu u cilju senzibilisanja u vezi sa pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri	Zaštitnik ljudskih prava i sloboda
Vremenski okvir	od III kvartala 2019. do IV kvartala 2020. godine
Sredstva	10.000 – Budžet Crne Gore
Aktivnost 5.1.4	Implementirati treninge za jačanje kapaciteta Ministarstva za ljudska i manjinska prava, kao i drugih institucija koje se bave pravima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, ali i nacionalnih manjinskih savjeta i nevladinih organizacija za kvalitetan monitoring ostvarivanja i primjenu ljudskih prava manjina.
Indikator	- Edukovano 70 predstavnika MLJMP-a, drugih institucija, nacionalnih savjeta manjina i NVO-a

Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri	Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, NVO
Vremenski okvir	od III kvartala 2019. do IV kvartala 2020. godine
Sredstva	30.000 – Budžet Crne Gore
Aktivnost 5.1.5.	Sistematski pratiti ključne indikatore koji se tiču mjerenja stepena etničkog distanciranja i međunacionalnih odnosa u Crnoj Gori.
Indikator	Utvrđiti listu ključnih indikatora Na godišnjem nivou proizvoditi statističke podatke
Nosilac	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Partneri u realizaciji	Uprava za kadrove, Zavod za statistiku, Nacionalni savjeti manjina i NVO-i
Vremenski okvir	od III kvartala 2019. do IV kvartala 2020.)
Sredstva	20.000 – Budžet Crne Gore

PRILOG

Tabela br. 1.: **Nacionalna struktura po statusu zaposlenih (brojčano i procentualno)**

Status zaposlenog	Ukupno	Nacionalnost										Nacionalnost (%)									
		ernogorac/ernogorka	srbin/srpinja	albanac/albanica	bošnjak/bošnjakinja	musliman/muslimanka	rom/romkinja	hrvat/hrvatica	ostali	nije se izjasnio	nema podatka	ernogorac/ernogorka	srbin/srpinja	albanac/albanica	bošnjak/bošnjakinja	musliman/muslimanka	rom/romkinja	hrvat/hrvatica	ostali	nije se izjasnio	nema podatka
Državni sekretar	1	1										100,00									
Ekspertski kadar	4275	3185	471	118	260	88	2	33	22	58	38	74,50	11,02	2,76	6,08	2,06	0,05	0,77	0,51	1,36	0,89
Ekspertsko-rukovodni kadar	627	500	60	15	27	16			2	3	4	79,74	9,57	2,39	4,31	2,55			0,32	0,48	0,64
Izvršni kadar	4894	3762	517	109	238	130		39	14	63	22	76,87	10,56	2,23	4,86	2,66		0,80	0,29	1,29	0,45
Lokalni funkcioneri	64	35	11	5	9	2		2	0			54,69	17,19	7,81	14,06	3,13					
Ministar	6	3	1		1	1						50,00	16,67		16,67	16,67					
Namještenici	830	542	138	23	51	31		11	4	10	20	65,30	16,63	2,77	6,14	3,73		1,33	0,48	1,20	2,41
Starješina - predsjednik podr. org.	1	1										100,00									
Starješina - predsjednik suda	20	17			2	1						85,00			10,00	5,00					
Starješina - rukovodilac tužilaštva	12	10			1					1		83,33			8,33					8,33	
Starješine drugih državnih organa	9	5			3					1		55,56			33,33					11,11	
Starješina organa uprave	33	26	2		1	2				2		78,79	6,06		3,03	6,06				6,06	
Sudija	201	150	20	3	15	3		1	2	1	6	74,63	9,95	1,49	7,46	1,49		0,50	1,00	0,50	2,99
Visoki rukovodni kadar	238	165	30	10	19	5		2	2	2	3	69,33	12,61	4,20	7,98	2,10		0,84	0,84	0,84	1,26
Zamjenik osnovnog tužioca	36	29	2		4	1						80,56	5,56		11,11	2,78					
Visoki rukovodni kadar	238	165	30	10	19	5		2	2	2	3	69,33	12,61	4,20	7,98	2,10		0,84	0,84	0,84	1,26
Zamjenik osnovnog tužioca	36	29	2		4	1						80,56	5,56		11,11	2,78					
Zamjenik višeg tužioca	16	13	1			1					1	81,25	6,25			6,25					6,25
Zamjenik osnovnog tužioca	36	29	2		4	1						80,56	5,56		11,11	2,78					
Zamjenik višeg tužioca	16	13	1			1					1	81,25	6,25			6,25					6,25
Zamjenik vrhovnog tužioca	9	8	1									88,89	11,11								
Ostalo	32	25	2	1	3	1						78,13	6,25	3,13	9,38	3,13					
Nema podatka	267	173	45	7	16	3			3	13	7	64,79	16,85	2,62	5,99	1,12			1,12	4,87	2,62
UKUPNO	11571	8650	1301	291	650	285	2	88	49	154	101	74,76	11,24	2,51	5,62	2,46	0,02	0,76	0,42	1,33	0,87